

Az Ecsedi-láp környékének szláv eredetű helynevei.

(Egy térkép vázlatlaltal.)

A kérdés, amellyel az alábbiakban foglalkozni akarok, már eddig is több feldolgozásban részesült. Mindenekelőtt meg kell itt említeni Moór Elemér összefoglaló tanulmányát,¹ amelyben az egész Nagy Alföld szláv eredetű helyneveivel kapcsolatban a mi területünk névanyagát is behatóan tárgyalja. Utána magam kétszer is foglalkoztam e kérdéssel. Először a Magyarország népei a XI. században című munkám² 412—13 lapjain, másodszer pedig Maksai Ferenc, Szatmár megye a középkorban című munkájában,³ amelyben a hely-, család- és személynévek eredetének minősítését végeztem el. Mivel azonban e két munkában a neveket egyébként csak minősítettem, de nem magyarítottam, ezt a feladatot most szeretném elvégezni, annál is inkább, mert Moór értekezésének megjelenése óta jelentős számú új anyag került felszínre, amelyre Moór még nem lehetett tekintettel.

Vizsgálatomat arra a területre korlátozom, amely a Tisza, a Túr, a Nyírség platója, délen pedig a Bükk-hegység között terül el. Lényegében tehát Szatmár megyének északnyugati, síksági részét foglalja magában. Csak kivételesen és inkább csak összehasonlítás kedvéért térek ki e területen kívül eső helynevek vizsgálatára.

Forrásul a Helységnévtáron, Csánki és Ortway munkáin, valamint az Országos Széchenyi Könyvtárban őrzött Pestyféle kéziratos Helységnévtáron és a Magyar Nyelvtörténetben megjelent dűlőnévközléseken kívül, amelyeket már Moór is felhasznált, a történeti anyagra vonatkozólag Maksainak már idézett munkája, a mai névanyagra vonatkozólag pedig főleg gyűjtés azonban még távolról sem mondható teljesnek és Csúry Bálint Szamosháti Szótára szolgáltak. Az anyag-

¹ Moór Elemér, Die slawischen Ortsnamen der Theissebene: Zeitschrift für Ortsnamenforschung VI, 1—37, 105—140 ll. és térkép. Továbbiakban Moór alatt idézem.

² Szent István Emlékkönyv II. Budapest, 1938.

³ Maksai Ferenc: Szatmár megye a középkorban. Budapest, 1940. (Település- és népiségtörténeti értekezések 4.)

nagyon kívánatos volna e vidék névanyagának olyanszerű összegyűjtése, amilyenre Szabó T. Attila a Kalotaszegre vonatkozólag adott követendő példát.¹

I. Növényvilággal összefüggő helynevek.²

1. Ragozna. Nagy- és Kis-Ragozna, patak Kisszekeres határában (Pesty, Szhsz.). < szláv *Rogozna* t. i. 'voda' = víz. -6nz, -6na, -6na melléknévképzős származék a *rogosz* 'sás' szóból. A név a szlávságban általánosan el van terjedve, vö. cseh *Rohozna*, lengyel *Rogozno*, szerb-horvát, szlovén *Rogozno* Šmilauer 471, Miklosich 309, orosz *Rogozna* Maštakov passim stb. Moór (37) *rogozina* alapalakot tesz fel. Kevésbé valószínű (l. még ugyanitt *Gelinc* 55).

2. Dombó, helység, ma Komlódtótfalu része (1312: *Dombow* Csáki Okl. I, 1, 37); 1373, 1428, 1429: *Dombo* Csáki I, 473; 1430: *Thotfalu* Maksai 131). < szláv *Dobovž*, a

¹ Szabó T. Attila: Kalotaszeg helynevei. Kolozsvár, 1942. Itt említ meg, hogy sem Maksai, sem Csúry nem mondja meg, mit jelöl az idézett helynév. A névmagyarázat szempontjából egyáltalában nem közömbös, hogy a név erdőt, hegyet, mocsarat vagy patakot jelöl-e. Még súlyosabb Maksainak az az eljárása, hogy a helységnevek forrását sehol sem tünteti fel. Nem tudjuk tehát, hogy a kérdéses névalak milyen korból való, eredeti vagy átirrt oklevélből származik-e, s így a további kutatás szempontjából teljesen értéktelenek a közölt névváltozatok. Ez a hibája már Szabó István munkájának is, mely egyébként a dülönévanyag közlése tekintetében mintaszerű. Még ismételt kérésemre sem voltak hajlandók a helységnevekre vonatkozó forrásokat közzétenni.

² Rövidítések (a magyar nyelvtudományi irodalomban szokásos rövidítéseken kívül):

A E C O: Archivum Europae Centro-orientalis. I—

Imenik-Registar: Imenik-Registar naseljenih mesta kraljevine Jugoslavije. I—II.

Kniezsa: Kniezsa István, Magyarország népei a XI. században. Szent István-Emlékkönyv. II.

Kozierowski: St. Kozierowski, Badania nazw geograficznych. I—VII.

Maksai: Maksai Ferenc, Szatmár megye a középkorban. Budapest, 1940.

Maštakov: Maštakov, Spisok řek Dnjeprvskago Bassejna. St. Peterburg, 188.

Miklosich: Fr. Miklosich, Die Bildung der slaw. Personen und Ortsnamen. Heidelberg, 1926.

Moór: Moór, Die slaw. ON der Tüeissebene. ZONF. VI.

Moór, Westungarn: Moór, Westungarn im Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen. Szeged, 1936.

Pesty: Pesty kézirat helységnévtára az Országos Széchenyi Könyvtárban.

Sedláček, Snůška: Sedláček A., Snůška starých jmen, jak se nazývali v Čechách řeky potoky, hory a lesy. Praha, 1920.

Šmilauer: Šmilauer, Vodopis starého Slovenska. Bratislava, 1932.

dqbz 'tölgy' származéka. Vö. *Kniezsa* 372. — A névben megőrzött szláv orrhangú magánhangzó a X—XI. század határa előtt való átvételre mutat.

3. Dubuch, dn. Gyügye határában (1380: porcio possessionaria *dubuch* *Zichy Okm.* IV, 175; l. *Maksai*, 145).

< *Dubovec*, -*ov6c6* (>-*ovec*) képzős származék a *dub* (< *dqbz*) 'tölgy' szóból (vö. *Miklosich*, 237).

Ez a név tehát azonos tőből alakult, mint a *Dombó*, a különbség azonban az, hogy a *Dubuc* név a magyarba már a szláv nazális eltűnése után került be. Lehetséges azonban — mivel a név ma ismeretlen —, hogy itt csupán névelírással van dolgunk (*dübuch* = *Dumbuch* helyett *dubuch*).

4. Nemes-Borzova helység (1181: *Bozan!* Szp. Reg. 43.; 1409-től *Borzwa*, *Borzawa*, *Borzowa* *Maksai*, 118).

< *Brězova*, a *brěza* (< ősszláv *berza*, ebből orosz *bereza*, lengyel *brzoza*, ó-tót és a déli szláv nyelvek régi alakja **brěza*) 'Birke' származéka (*Moór*, 15). Helynévi származékait l. *Miklosich* 228, *Šmilauer* 479.

Bár formailag a *bzrz* 'gyors' szóból való származtatás (< **Bzrzova*, vagy **Bzrzava*) megfelelőbb is volna (ó-magyar **Burzova* > *Borzova*), tárgyilag nem fogadható el. A név nem patakot, hanem helységet jelöl, márpedig helységnévnél a 'gyors' jelentés érthetetlen volna. De ha esetleg a név eredetileg patakot is jelölt volna, nem valószínű, hogy ezen a ma is mocsaras területen gyorsfolyású patak valaha is lehetett volna.

(L. még ugyanitt *Barkó* 29 és *Valkó* 97).

5. Garbóc helység (1339: *Gorbolch*, *Maksai*, 138; 1427: *Garbocz Csánki* I, 475. — Mint pataknev: 1344: *Gorbolchfoka*, *Garbóc* határában *Maksai*, 138).

< **Grabov6c6*; -*ov6c6* képzős származék a *grabz* 'gyertyán' szóból.

6. Gábornok, dn. Kömörő és Fülesd határában (Nyr. XXVI, 287, Szhsz.). A név előfordul egy 1345. évi oklevélben is Kölcse határában: *Gaburnukfuka* (*Maksai*, 164).

< **Gabr6nikz*, esetleg **Grabov6nikz* (ebben az esetben azonban **Gáborónok* alakon keresztül inkább **Gábrónok* volna várható), a *grabz* 'gyertyán' származéka (*Moór*, 22). Vö. *Miklosich*, 247.

(L. még ugyanitt magának Kömörőnek a nevét 44, *Osztorú* 62 és *Zsiraszög* 79.)

7. Gáboró, dn. Mezőgecse határában (Kat. térkép és Szhsz.).

< **Grabovz* ~ **Grabovo*, a *grabz* származéka (*Moór* 22).

8. Gábornya, dn. Lázári határában (Kat. térkép, *Moór* 22).

< *Gabr6ňa*, -*6ňa*, -*6ňa*, -*6ňa* képzős származék a *grabz* szóból. A képzésre vö. *Miklosich*, 211: kisorosz *Bolotňa Čeremošňa*, *Javořňa* stb. L. *Moór*, 22. — Kevésbé való-

színű a névnek egy **Gabrina* alakból való magyarázata, mert ebben az esetben a magyarban inkább *Gáborna* alakot váránk.

9. Gábornya (1520: Istvándi határában *Maksai*, 151).

< *Gabróna*, l. a 8 alatt. (L. még ugyanott *Eszenyő* 11, *Topóér* 17, *Tapónak* 19.)

Az 5—9 szám alatt tárgyalt nevek a *grabz* szónak két másik változatára mennek vissza: *grabz* ~ *gabrz*. Vö. *Berneker*, *EtWb.* I, 343.

10. Gallagó, dn. Csengerbagos határában (SzhSz.).

< *Glogovz*, a *glogz* 'som' származéka. Vö. *Miklosich*, 244.

(L. ugyanitt még *Cirkó* 85; *Bagos* 98.)

11. Eszenyő erdő Istvándi és Cseke határában (Nyr. XXVI, 287). Istvándi határában említi egy 1345. évi oklevél is: *Jezenew* (*Maksai*, 150).

< **Jeseňevz*, a *jasen6* ~ *asen6* ~ *jesen6*, illetőleg *jasenz* ~ *asenz* ~ *jesenz* 'kórisfa' származéka. A szláv helynévre vö. *Miklosich*, 257.

(L. még ugyanitt *Gábornya* 9, *Topóér* 17, *Tapónak* 19.)

12. Eszeny, dn. Botpalád határában (SzhSz.).

< **Jesen6* (l. a 11 számot). A nominativusi fanév > helynévre vonatkozólag l. alább. a 43. *Túr* alatt.

13. Esznye, dn. Vári határában (SzhSz.).

> *Jesen6je*; -*6je* gyűjtőnévképzős származék a *jesen6* szóból (l. a 11 számot). A képzőre l. *Miklosich*, 207.

A 11—13 alatti nevek magyarázatának bizonyos mértékben nehézséget okoz a magyar szókezdő *E-* a szláv *Je-* szókezdettel szemben. Ezért az *EtSz.* II, 62—64 a szabolcsmegyei *Eszény* (1355: *Ezen* stb. *Csánki*, I, 514), a zemplénmegyei *Eszénke* (*Csánki*, I, 514), a beregmegyei *Apá Ezen* (1270: *Wenzel*, VIII, 261, Dobron határában), a fehérmegyei *Eszény* (1274: *Ezen Wenzel*, IX, 136; *Csánki*, III, 327) és a biharmegyei *Szentelek* (< *Eszen-telek*: *Jakó*, Bihar megye, 354) helyneveket személynévből magyarázza és e nevet az **Ész* ~ *Esze* személynevekkel hozza kapcsolatba. Ugyanezzel hozza összefüggésbe az *Eszenyő* (11 szám) és az erdélyi *Eszenyő Eszenyőbük* stb. neveket is. A magyarázatnak nagy gyengéje azonban, hogy ilyen személynevek sehol sem mutathatók ki. A 11. alatt tárgyalt szatmármegyei *Eszenyő*-ről az okleveles adat alapján kétségtelen, hogy *Jeszenyő*-ből származott, annak szláv eredete viszont nem lehet kétséges.

Moór Elemér az *EtSz.* véleményéről írt bírálatában (*Szegedi Füz.* I, 256—57) azt gondolja, hogy a magyarság nem a *jesen6*, hanem az eredeti **asen6* alakokat vette át, míg az 1345. évi *Jezenew* (l. a 11 számot) egy másodszori átvételt tükrözne.

A szláv szó változatai (orosz, kisorosz *jasen*, bolgár *jasen*, szerb-horvát, szlovén *jasen*, cseh, tót *jasen*, lengyel *jasień* ~

jasion, szerb *jasen* ~ szlovén, cseh, tót *jesen*, lengyel *jesion*) egy ősszláv **asen6* ~ **osen6* váltakozására mutatnak (< **ōsen6* ~ *osen6*; a bolgár nyelvjárásokban lévő *osen* kései fejlemény). Az *o*-ból a rákövetkező *e* hatása alatt már az ősszlávban *e* fejlődött (R o z w a d o w s k i: Rocznik Slawistyczny VII, 18), esetleg azonban gondolhatunk egy ősszláv *o* ~ *e* ablautváltakozásra is. Mindenesetre már az ősszlávban kifejlődött a mai kettősségnek megfelelő **asen6* ~ **esen6* változat. Azonban a szláv nyelvek sem a szókezdő *a*-t, sem az *e*-t nem tűrik és mindenütt kifejlődött a *j*-prothesis. Ami a bolgárt illeti, ahol ez a prothesis nem általános, a vélemények eltérők, vajjon megőrzött régiességgel van-e itt dolgunk, vagy pedig újabb fejlődés eredményével. A *j*-prothesis az *e*-nél régiebbnek látszik, mint az *a*-nál. Míg a szókezdő *a*-ra a legtöbb nyelvből vannak példánk (ó-egyh. szláv, ó-orosz, szerb-horvát, tót stb. *ako* ~ *jako* 'hogyan'),¹ addig az *e*-re ez teljesen hiányzik. Vannak szláv eredetű magyar helynevek is, amelyek a szókezdő *a*-t tükrözik (*Ablonc*, Gömör m.: C s á n k i I, 129; *Ablánc*, Vas m.: 1233-tól M o ó r, Wertungarn 19; *Ablenc*, eltűnt falu Pozsony megyében: 1243; *Ablench* MonStr. I, 346; 1296; *Oblynch* W e n z e l V, 160 < szláv **Ablon6c6*, az **ablon6* ~ *jablon6* 'almafa' szóból).

Az *Eszeny*, *Eszenyő* neveknél fel lehet tenni, hogy a magyarság még egy **Asen6*, **Asenevz* alakot vett át² (az **Esen6*, **Esenevz* átvétele, mivel ezek az alakok nyilván igen korán kivesztek, teljesen valószínűtlen). Azonban az *Eszenyő* alaknál ez nem valószínű, hiszen van okleveles adatunk, hogy régebben *Jeszenyő*-nek hangzott (11. szám). M o ó r feltevése, hogy itt kétféle átvétellel van dolgunk, igen komplikált. Fel kellene tennünk, hogy a magyarság ezt egyszer egy régebbi (*Eszenyő*) és egy újabb (*Jeszenyő*) alakban vette át, azonban az újabb átvétel újból feledésbe merült, míg a régiebb a mai napig él. Ézszerűbb volna, ha ma az újabb átvétel élne és a régiebb merült volna feledésbe. Arra gondolni viszont, hogy vidékünkön a szlávban *je* -> *e*-fejlődés történt, nem lehet, mert a szláv nyelvek közül erre csak a bolgárban van adatunk (ha ugyanis a mai *e*-szókezdő későbbi fejlemény és nem megőrzött régiség), viszont a mi vidékünk szlávtsága akármi lehet, csak éppen bolgár nem. Erre egy kétségtelen adatunk van: *Med igye* patak a Szernye-mocsárban, a Tiszától északra (1270: locus lutosus *Medwyge* W e n z e l VIII, 261 < szláv **Medvęd-je*; a *gy* alapján a név bolgár: *Medvežde* nem lehet).

A kérdést még bonyolultabbá teszi, hogy van egy másik magyar helynévcsoport is, amelyben az idegennyelvi szókezdő *j*-vel szemben a magyarban magánhangzó szókezdő van. Ez az *Árdánfalva*, *Árdánháza* és *Árdány Közép-Szolnokban*, Bereg-

¹ L i e w e h r, Einführung in die hist. Grammatik der Alttscheichschen Sprache. I. Brünn, 1933. 36.

² M o ó r: Szegedi Füz. I., 256—57.

ben és Beszterce-Naszódban, amelyek a beregmegyei helység *Jardanfalu* (Csánki I, 413) és a besztercenaszói helység *Jordánfalva* (1319: *Jordanfolua*) változatok tanúsága szerint a *Jordán* személynévből származnak (EtSz. I, 128). Mivel itt szó sem lehet valami szláv sajtáság átvételéről, fel kell tennünk — még ha ma nem is tudjuk kellően megmagyarázni —, hogy valami magyar jelenséggel van dolgunk.¹ Ilyen név még az ó-magyar *Acintos* szn. a latin *Hiacynthus* helyén (vö. *Cintos* ~ román *Afintiș* Alsó-Fehér m.: 1357: *Acynthus* Iczkovic, Az erdélyi Fehér megye a középkorban. Bp. 1938. 50).

14. Lippa, dn. Szatmárnémeti határában (1430: *Lippa* *Maksai*, 212).

< *Lipova*, a *lipa* 'hárs' származéka. A szláv névre vö. Miklosich, 277. A *Lipova* > magyar *Lippa* fejlődésre vö. *Rimava* > **Rimva* > *Rima*, *Trnava* > *Turnva* > *Torna*, *Pěnkava* > *Pinkva* > *Pinka* stb. Melich, HonfMg. 382. — Ugyanez az eredete még a következő magyar helyneveknek: *Lippa*, Arad m. (1332—37-től *Lippua*, *Lippa* Csánki I, 764); *Lippa* Földes helység része, Szabolcs m. (Nyr. II, 282); *Lippai lapos*, dn. Tiszaszöllős határában (MNY. XXV, 154); *Lippai halom* dn. Gyoma határában (Moór, 30); *Lippamezew* Szamoslippó határában (1493: *Maksai*, 168). — *Lippó* < szláv *Lipovo*. A *Lipa*, *Lipai* hegy (Moór, 30) valószínűleg nem egy szláv **Lipova* alakból, hanem a nominativusi képzőtlen *Lipa*-ból való. Erre vonatkozólag l. alább a *Túr* alatt. (43. szám).

(L. még ugyanitt *Csaholc* 89 és *Bodonya* 99).

15. Lepenke, dn. Tisztaberek határában (Nyr. XXVI, 286 és Szhsz.).

< *Lipin6ka*, a *lipa* 'hárs' származéka. A név egy *-ing* képzős név *-6ka* kicsinyítő alakja.

16. Olesva, Szatmár m. (1312: *Olcha* AnjOkm. I, 249, 1325: *Olchua* KárOkl. I, 64, 1334: *Olchwa*, *Olchua* KárOkl. 86—92 stb.; *Maksai*, 184). Népi neve *Ócsova* (Szhsz.).

< *Ološava*, az *ol6ša* ~ *jel6ša* (~ *ol6cha* ~ *jel6cha*) 'égerfa' származéka. A névre vö. Miklosich, 290; Šmilauer, 479—480. A szóban az *o*-szókezdet a *je*-vel szemben nemcsak az oroszban van meg (mint egyéb *je*-kezdetű szavak esetében, pl. *jelen6* ~ orosz *oleń6* 'szarvas', *jezero* ~ orosz *ozero* 'tó' stb.),² hanem több szláv nyelvből is kimutatható (pl. szlovén, lengyel, szerb, orosz: Berneker, EW. I, 453; Trautmann, Baltisch-slaw. Wörterbuch 6). Helynevekben az *ol6ša* alak a csehben és a tótban is megvan.

¹ Esetleg idetartozik a *jo*- > magyar *i*- fejlődés is (*jonkább* > *inkább*, szláv *jaręba* > magyar *iromba*, *juhász* > *ihász*, *juhar* > *ihar* stb.). Sajnos, Melich az erről tartott felolvasását sohasem jelentette meg.

² Vondrák, Vergleichende slavische Grammatik I,² 69; Liewehr, Einführung 51.

A szláv *jel6ša* ~ *ol6ša* szóból származnak a magyar *Ilosva*, *Irsa* és *Jolsva* nevek is.¹

17. Topóér, patak Istvándi határában (SzhSz. és Nyr. XXVI, 287).

< *Topol6* 'tapoly'. A névre vö. Miklosich, 389, Šmilauer, 480.

A szláv nominativusi fanév > víznévre vö. a *Túr* alatt mondottakat.²

(L. még ugyanitt *Gábornya* 9, *Eszenyő* 11, *Tapónak* 19).

18. Topolan, dn. Fülöpösdaróc határában (1181/1288/1366/XVI. szd.: Szentpétery, Reg. 43).

< **Topol'anž* vagy **Topol'any*, elvonás a szláv **iz Topol'anž*, illetve **vz Topol'any* szerkezetekből. Lehetséges azonban, hogy ebben az esetben — mint ma is sok szláv nyelvben — a többes nominativust (*Topol'ane*) már a szláv lakosság ajkán kiszorította a többes accusativus (*Topol'any*). Ez a casus-csere akkor vált lehetségessé, amikor a helynévben már nem a helység lakóinak nevét érezték, hanem a *helyet* értették rajta. — A szláv nyelvekben ugyanis általános jelenség, hogy az élettelen tárgyakat jelentő szavaknál a többes nominativus helyébe az accusativus lépett.

A **Topol'anž* egyébként a *-janinž* ~ plur. *-jane* népnév-képzővel alkotott név a *topol6* 'tapoly' szóból (l. a 17 szám alatt). Jelentésre eredetileg: 'a Topol mellett' vagy 'tapolyfás területen lakók'. (A névre vö. Moór, 111). — Melich, HonfMg. 371 szerint az ilyen esetekben (*Kosztolány*, *Pöstyén*, *Tapolcsány*, *Szelepcsény* stb.) nem a nominativus, hanem a genitivus (tehát *Kosztolanž* stb., a mi esetünkben: **Topol'anž*) átvétele; vö. még Kniezsa: MNy. XXXIX. 9.

(L. még ugyanitt *Gadasyn* 93.)

19. Tapónak, ér Istvándi és Vámosoroszi határában; rét neve a szomszédos Ricse határában (Nyr. XXVI, 287; SzhSz.). Régi adatok: 1181/1288/1366/XVI. szd.: *Chapolnuk* Szentpétery Reg. 44; 1324: *Thopolnuk* AnjOkm. II, 137; 1345: *Ebes-tupulnuk*; *Philestupulnukkuzy*; 1411: *Thapolnok*, 1425: *Thapolna*, 1516: *Thapolnakhaat* Maksai, 150, 164, 186, 199: Istvándi, Kölese, Oroszi és Ravaszdi határában.

< *Topol6nikž*, *-bnikž* képzős (< *bnž* melléknév- + *ikž* főnévképző bokr) származék a *topol6* szóból (l. a 17 szám alatt).

(L. még ugyanitt *Gábornya* 9, *Eszenyő* 11, *Topóér* 17.)

20. Vezend helység ~ román *Vezend* (1262: *Wezend* KárolyiOkl. I, 2; 1284: *Wezend* ib. 16; 1327: *Wezend* ib. 66;

¹ Simonyi Zs.: *Ilosva* és társai. Nyr. XLIV, 241—42; Šmilauer, 480.

² Bár feltehető, hogy a *Topóér*-ben a *Topó* nem egy szláv *Topol'*-névből, hanem a — különben szláv eredetű — magyar *tapoly* szóból származik, a név első szótagbeli *o*-ja inkább a név szláv eredete mellett tanúskodik.

1381: *Bezentheluke* ib. 377; 1382: *Vezend* ib. 380; 1383: *Vezentelek* ib. 403; *Lezend!* ib. 407; 1459: *Wezen* ib. II, 322 stb.; l. még Csánki I, 489; Maksai, 235).

< **Vezēn*, illetve *Vāzēn* egy régibb **Vēzēnž*-ből, amely -*ēnž* képzős származék a *vežz* 'szilfa' szóból. A szláv helynévre vö. Miklosich, 336; ezenkívül orosz *Vjaza*, *Vjazenka*, *Vjazninka*, *Vjazovenka*, *Vjazovec*, *Vjazovok*, *Vjazovica*, *Vjazovka* stb. Maštakov; szerb-horvát, szlovén *Vežanja*, *Vežišce*, *Vezovje*, *Imenik-Registar*; cseh *Vazovice*, *Vazovnice* *Sedláček*, *Snuška* 200, 96 stb.; lengyel *Więzowiec*, *Więziec*, *Więzownia*, *Wiązek*, *Wiązia*, *Wiazowna* *Kozierowski* stb. — A magyar névre l. Moór, 113. A szláv -*ēnž* képzőre, amely egyébként a ritkább képzők közé tartozik, l. Miklosich, 211 (**Trěstěnz*, **Pěšćanz*, cseh *Hliněná* stb.).

A szóvégi -*d* a magyarban analógiásan járult a névhez. Vö. *Kamon-d* < *Kamon* < szláv *kamenŏ* 'kő' (1232: *Kamund*, 1281: *Kamun* stb. Csánki, II, 761; vö. Moór, *Westungarn* 31; vö. itt *Kálmánd* 67 sz. alatt).

21. Lizkoua, Szekeres határában (1181/1288/1366/XVI. század: *Szentpétery*, *Reg.* 44).

< *Lěškova*, a *lěška* 'mogyoró' származéka. Vö. Miklosich, 276; Moór, 30.

(L. még ugyanitt *Okrogla* 65.)

22. Liekó, holt Tiszaág Olcsvaapáti határában (SzhSz.).

< *Lěškova* vagy *Lěškovo*. L. 21. szám alatt.

(L. még *Dalha* 64, *Bolyotva* 87, *Szėbozsgaz* 96.)

23. Liszkó, dn. Panyola-Semjén határában (1415: *Lyzkomezew*, *Lyzkothawa*, 1496: *Lyzkozegh* Maksai, 191).

< *Lěškova*, vö. a 21. alatt.

(L. még ugyanitt *Zsarókert* 41, *Netech* 48, *Korniche* 51, *Borozlousegh* 102, *Garislow* 107.)

24. Bakona-zyg, dn. Nábrád határában (1425: Maksai, 182).

< *Bukovina*, a *buky* 'bükk' származéka. A gyakori szláv névre vö. Miklosich 231. A *Bukovina* > magyar **Bukoyna* > **Bokóna* > *Bakóna* fejlődésre (az okleveles adathól azutóbbi tükröződik) vö. *Bakónak*, Zala m. < szláv *Bukovník* (Miklos, A fehérvári keresztések 1193. évi oklevele 9).

(L. még ugyanitt *Welcherethe* 37).

25. Kapron, dn. Egri határában (Ny. XXXVII, 94; SzhSz.)

< *Koprŏnž* vagy *Koprinž*, a *koprž* 'kapor' származéka. A név a szlávban gyakori; vö. szerb-horvát *Kopran* (< *koprŏnž*) ~ *Koprna* (< *koprŏna*) *Imenik-Registar*; lengyel *Kopernik*, bolgár *Koprec*, *Koprinka* stb. L. még Miklosich, 266.

(L. még ugyanitt *Zsaró* 40, *Szalavény* 95, *Bodonya* 100).

26. Darnó helység (1341: *Darno* ~ *Dorno* Zichy Okm.

I. 608 ; 1342 : *Darno* Csánki I, 473 ; 1348 : *darnow* Zichy Okm. II, 304 ; 1391 : *Darnou* Károlyi Okl. I, 450 ; vö. *Maksai*, 126).

< **Dörnnoz*, a *dörnz* 'gyep' származéka (megfelelői : orosz *děrn* = *d'orn*, szlovén *drn*, cseh *drn*, lengyel *darn*, felső-szorb *dorn* *Berneker*, EW. I, 256). — A névre vö. orosz *Derna*, *Dernovka* patakokat *Maštakov* Dnjepr, lengyel *Darnovo*, *Darnowiec* *Kozierowski*, szerb-horvát *Drnek*, *Drново*, *Drnovina*, *Drnje* *Imenik-Registar* stb. vö. *Miklosich* 240.

Ugyanebből valók a magyar *Dorna* (Orbán, Székelyföld IV, 64) ; *Derna* patak (a Gyepes mellékvize, Bihar m.) és falu (1472 : *Darna* *Jakó*, Bihar megye, 232) ; *Dernő* ~ tót *Drány* (*Lipszky* szerint) vagy *Drnava* (*Niederle*, *Národopisná* mapa 147 szerint), Gömör m. (1364—1410 : *Durnew* stb. *Csánki* I, 238) ; *Darna*, Máramaros m. ; *Darnó*, dn. (Bökény határában, Ugocsa m. Vö. *Moór*, 20, *Kniezsa* : *Szabó István*, Ugocsa megye, 304).

27. Laznak, dn. Ákos határában, Szilágy m. (Szilágy vm. mon. III, 18).

< *Lozownikz*, a *loza* 'szőlővessző' származéka. Vö. szerb-horvát *Lozje*, *Lozna*, *Loznac*, *Loznica*, *Lozovik*, *Loznik* *Imenik-Registar*, orosz *Lozniki*, *Lozinka*, *Loznica*, *Lozova*, *Lozovik* stb. *Maštakov*, cseh *Loza*, *Lozice* stb. vö. *Miklosich*, 279.

28. Gilvác helység ~ román *Ghilvaci* (1324 : *AnjOkm.* II, 166 ; 1393 : *Gyluach*, 1446 : *Gelwach* *Csánki* I, 475).

< *Glivačb*, -čb (< -k-jb) képzős származék a *gliva* 'gomba, tapló' szóból. A szláv helynévre l. cseh *Hlivice* (*Černý-Váša*, *Moravská* jména místní 192), a -čb képzőre *Miklosich*, 211 és *Kniezsa* : *AECO*. II, 149. Vö. még *Dobrác*s alatt is (80. szám). E magyarázat gyengéje azonban a névnek a szlávok területén való nagy ritkasága.

Ezért nem zárható ki a lehetőségek sorából *P(ais) D(ezső)* véleménye sem, aki nevünket egy feltett magyar **Gilvác*s személynévből magyarázza (*MNy*. XXXI, 208).

29. Barkó mocsár *Borzova* határában (*Nyr*. XXVI, 287).

< *Brěkovo*, a régi déli szláv, ó-cseh, ó-tót **brěkz*, ó-lengyel **brekz* < ma *brzek*, orosz *berek* (összláv **berkz*) 'berkenye' származéka (*Berneker*, EW. I, 50).

Helynevekben gyakori, vö. lengyel *Brzekowa*, régen *Brzekowa*, *Brzekowice*, *Brzeczka* stb ; szerb-horvát *Brekovac*, *Brekovo*, *Brekovce* ~ *Bričeve* stb. — L. még magyar *Barkó* ~ tót *Brekov*, *Zemplén* m. (1332—37 : *Borkow* *Csánki* I, 342). — Ugyanebből a többől való a magyar *berkenye* (< *brěkynja*) szó és a *Berkenye* helynevek is (*Nógrád* m.).

(L. még ugyanitt *Borzova* 4, *Valkó* 97).

30. Barkóca tanyanév a Sárközben (SzhSz.).

< *Brěkovica*. Vö. a 29. számot.

31. Parasznya helység (1336-ból idézi *Maksai*, 192; 1371: *Parasnya* KárolyiOkl. I, 323; 1399: *Paraznya* ib. 507; 1400: *Paraznya* ib. 508; 1401: *Paraznya* ib. 513; l. még Csánki I, 482).

< *Prošnja*, a *proso* 'köles' származéka. Vö. cseh *Prosná*, *Prosnice* (Sedláček, Snuška 121), lengyel *Prosna*, a Varta mellékvize, *Prošnica* patak, *Prosno* helységek (Kozierowski, I, III, V), orosz *Prosnja* patak (Maštakov).

A sopronmegyei *Perezsnye* ~ *Prössing* (1237: *Prusna*, Weiss, Urkundenbuch des Stiftes Heiligenkreutz I, 308; 1190: *Prezne*, 1224: *Prezna* stb. Moór, Westungarn im Mittelalter 41; továbbá: 1224: *Prezscine* Kubinyi, Mon. I, 10) vagy ebből, vagy egy szláv *Prosinja*-ból (< *Prosina* szn.) származik (Moór, i. m. 41; vö. még szerb-horvát *Prosinja* hn. Imenik-Registar).

32. Longh, dn. Ecsed mellett (1427: *Longh* *Maksai*, 132).

< *Łogz* 'erdő'. A névre vö. Melich, HonfMg. 121, Moór, 30, *Kniezsa*: Szabó, Ugocsa megye, 358 és Magyarország népei 372.

A névben megőrzött szláv nazális tükröződik.

33. Lazsna, erdő Mikola és Homok határában, valamint dn. a szomszédos Szarazberek és Kishodos határában (SzhSz.).

< *Lužna*, *-sna* melléknévképzős származék a *lug* (< *lgz*) 'erdő' vagy a *luž* mocsár szóból. Vö. a 32. számot.

Ugyanebből a szóból való a Tiszaháton élő *lazsna* 'dudvával benőtt bokros hely' és 'dudvás, durva széna' (SzhSz.) Mivel a szó éppen a Tiszaháton ismeretes, nem lehetetlen, hogy helynevünk már ebből a *magyar* szóból származik.

34. Bylgez, dn. Tyukod határában (1505: *Maksai*, 225).

< **Bělz-gozdz* 'fehér hegy, erdő'. A névre vö. szerb-horvát *Bela Gorica*, *Beli Breg*, cseh *Béla Hora* stb. Vö. *Bürgözd*. Szilágy m. (1257: *Bylgoz* HazOkm. VI, 91; 1461: *Bylgezd*, 1478: *Bilgezd*, *Bylgez* stb. Petri, Szilágy vm. Mon. III, 181).

II. Állatvilággal kapcsolatos nevek.

35. Szernye, eltűnt helység Géberjén mellett (1417: *Zernye* *Maksai*, 216).

< *Sěrnja* ~ *Sěrnje*, a *sěrna* 'őz' *-jě* ~ *-ja* ~ *-je* birtokosképzős származéka. A névre vö. cseh *Srni potok* (< **Sěrnjějě*), szerb-horvát *Srnido*, *Srnovac*, *Srnje*, *Srnjak* Imenik-Registar, lengyel *Siernia* Kozierowski; vö. Mik-

losich, 319. — Ebből való a magyar *Szernye* mocsár és falu neve is Bereg megyében.

36. Zyrnyenorman, dn. Kölcse határában (1345: *Maksai*, 164).

Nyilvánvaló, hogy alapszava a 35. szám alatt tárgyalt *sorna 'öz'* szó, a név képzésmódja azonban nem világos. A *Zyrnyen-* második szótagja visszamehet egy szláv *-inž, -ěnz* vagy *-janž* képzős névre. Az első két esetben magyarázatlan a magyar név *ny-je*, bár $n > \tilde{n}$ fejlődés a magyarban szórványosan igazolható (Meli ch: MNy. VIII, 14), a harmadik esetben fel kellene tenni, hogy a határrész lakott hely volt valamikor, mert a képző eredetileg embereket jelöl (vö. *Topolan* sz.).

A név második része (*orman*) nyilván közszó volt e vidéken. *Maksai* a munkájában ezen kívül még két adatot is idéz: *Akazthoorman* (1411: Ravazd határában 199) és *Kethaguorman* (1345: Kölcse határában 164). Dülönévben ma is él Istvándi határában: *Ormánháti dülő* (Nyr. XXVI, 287).

(L. még ugyanitt *Kálnok* 54, *Purbuzlo* 110.)

37. Welcherethe, dn. Nábrád határában (1425: *Maksai*, 182).

< *Vólče, -jč ~ -ja ~ -je* birtokosképzős származék a *vólč* 'farkas' szóból. A névre vö. Miklosich, 337.

(L. még ugyanott *Bakona-zyg* 24.)

38. Kwrin, dn. Varsány határában, ma Szabolcs m. (XV. század vége: *Maksai*, 232).

< *Kurinz, -inž* képzős származék a *kura* 'tyúk' szóból. Vö. Miklosich, 272.

(L. még ugyanitt *Lednech* 53.)

39. Szaklyán, helység, ma puszta Csáki-puszta néven Daróc és Majtény között (1469: *Zaklyan*, 1489: *Zaklyan* Csánki, I, 485; *Maksai*, 208).

< **Sokoljanž* (gen. plur.) vagy *Sokoljany* (acc. plur.), a *sokolž* 'sólyom' szóból. A névre vö. Miklosich, 318, Moór, 106. A képzésre l. *Topolan*, a 18 szám alatt.

Vö. még *Szakoly*, Szabolcs m. (1314: *Inezakala*, 1326: *Zakul*, *Zokul* stb. Csánki, I, 526; *Maksai*, 208 < *Sokol-jč*); *Szakáll* Abaúj, Baranya, Bihar m.; *Szakály* Tolna m., *Szagal* ~ tót *Sokolovce* Nógrád m., *Szagalér*, *Szakolyrév* dn. Jakó, Bihar megye, 226, 255 stb.

40. Zsaró, dn. Egri határában (SzhSz.).

< *Žeravč* vagy *Žerav-jč*, a *žeravč* 'daru' szóból. Vö. szerbhorváth *Žerava*, *Žeravac*, *Žeravina*, *Žeravica*, *Žerovjane* stb. Imenik-Registar, bolgár *Žeravino*, *Žeravica*, *Žeravna*, Spisák naselenitě města v carstvo Bálgarija, orosz *Žuravec*, *Žuravka*, *Žuravlinka*, *Žuravoj* Maštakov, lengyel *Żorawiec* stb., l. Miklosich, 345; Moór, 115.

Az alanyesetben álló növény-, illetve állatnév > helynévre
vö. a *Túr*-t a 43. sz. alatt.

(L. még ugyanitt *Kapron* 25, *Szalavény* 95, *Bodonya* 100).

41. Zsarókert, dn. Panyola határában (SzhSz.), *Zsaró-
zugoly* Kisar határában (P e s t y, Helységnévtár).

< *Žeravč*, l. a 35. szám alatt.

(L. még ugyanitt *Liszkó* 23, *Netech* 48, *Korniche* 51,
Boroslowsegh 102, *Garislow* 107).

42. Zsarolyán helység (1181/1288/1366/XVI. szd.: lacus
Sarolyan Szentpétery, Reg. 44; 1308: Fejér VIII, 1,
252; 1380: *Saralyan* Csánki, I, 484; Maksai, 237).

< *Žeravljanz* ~ *Žeravljany*, *-janinč* képzős származék a
žeravč szóból (M o ó r, 115). A *-vj-* > *-vlj-* csak délszláv vagy
keleti szláv lehet.

43. Túr, folyó (1181/1288/1366/XVI. szd.: *Tur* Szent-
pétery, Reg. 44; 1216: *Thur* stb. Ortway, Vízrajz II, 287).

< *Turž* vagy *Tur-jč*, a *turž* 'őstulok' szóból. A név szláv
eredete mellett szól a mellékvízének, *Turc*-nak a neve is, amely
nyilvánvalóan *Turč*-ra megy vissza (ez utóbbi azonos a turóc-
megyei *Turóc* ~ tót *Turec* és a gömörmegeyi *Turóc* ~ tót *Turec*
patak nevével). Vö. M o ó r, 112.

Túr nevű víz, illetve hely Magyarországon több is van:
Túr, Berettyónak alsó, a szabályozás előtt a Nagysárrétből
kifolyó része (XII. szd. vége: *Turu* A n o n., 28), innen *Túr-
Keve* és *Mező-Túr* városok neve | *Túr* patak és helység Torda
megyében (1279: villa *Tuur* Csánki, V, 742) | *Tur* víz
Zala megyében (1193: aqua *Tur* ÓMO. 54; vö. Ortway,
Vízrajz II) | *Túrsámsona*, ma Hajdúsámson (Csánki, I,
524) | *Túregyház*, Temes m. (Csánki, II, 51) | *Túr* ~ tót
Turovce, Hont m. (1156: *Tur* MonStrig. I, 108, vö. K n i e z s a:
Századok, LXIII, 184) | *Túr*, Zala m. (1406: poss. *Thwr*
Csánki, III, 118) | *Túr*, Fehér m. (1422: *Thwr* Csánki,
III, 355) | *Túr*, Somogy m. (Lipszky), (vö. 1320: fluv.
Twr AnjOkm. I, 552) | fluv. *Thurpataka*, Ung m. (1334: AnjOkm.
III, 116) | *Tura*, Pest m. (Csánki, I, 36) | *Tura*, Nyitra m.
(Lipszky) | *Turán* ~ tót *Turany*, Turóc m. | *Turány*,
Zemplén m.

A névnek már nagy irodalma van. A régi vélekedéseket
mellőzve itt csak két magyarázatra térünk ki. 1. Pais Dezső
(Scriptores R. Hung. I, 77) szerint a *Túr* egy török *tur-maq*
'állni' igéből származik. E magyarázat gyengéje azonban,
hogy sem a törökség más nyomát nem igyekszik kimutatni az
összes fenti vizek és helyek szomszédságában, sem pedig nem
igazolta, hogy ilyen helynevek a törökségben egyáltalában
vannak-e. A törökből való minden névmagyarázatnak általán-
ban az a hibája, hogy ezek a magyarázatok légtüres térben
mozognak, mert nem rendelkezünk semmiféle török összehason-

lító anyaggal. 2. A másik magyarázat szerint nevünk a szláv *turz* szóból alakult (így már Borovszky, A honfoglalás története. Bp., 1894 77, vö. Virágh Rózsa, Magyar helységnevek eredete. Szeged, 1931, 87, majd Mályusz, Turóc megye kialakulása 102 és Moór, UngJb. I, 445, ZONF. VI, 112). Melich János azonban ezt nem fogadja el, mert szerinte sem a szlávban, sem a németben, sem pedig más általa ismert nyelvben a folyóvizet egyszerűen az állat nevével nem jelölik. Nincs tehát *Tehén* = német *Kuh* = szláv *Krava*; *Borjú*, *Kalb*, *Tele*; *Ökör*, *Ochs*, *Volz*; *Bika*, *Stier*, *Byk*; *Ló*, *Pferd*, *Koń*; *Disznó*, *Schwein*, *Svinja* stb. nevű folyóvíz vagy hely (Melegdi János, MNy. XIX, 132).

Eltekintve azonban attól, hogy a magyar *Túr* nemcsak a szláv nominativusi *turz*, hanem egy *-jé* ~ *-ja* ~ *-je* birtokosképzős (vö. a 31 számot) **Tur-jé* (azaz *potok*) megfelelője is lehet, hiszen a *-jé* képző már az ősszlávban összeolvadt az előtte álló mássalhangzóval és a jelen esetben egy palatális *f*-et eredményezett, amelyet a magyar fül azonban szintén csak *r*-nek hallhatott,¹ téved Melich abban, hogy egyszerűen az állat nevével folyóvizet nem szoktak jelölni. Éppen a szláv nyelvekben sok kétségtelen adatunk van a puszta növény-, illetve állatnévből származó víz- és helynevekre. Pl. orosz: *Rakita*² 'rekettye' patak Maštakov, 16, 145; *Bereza*³ 'nyírfa' ib. 21, 24, 221; *Buk*⁴ 'bükk' ib. 23; *Tern* 'tövis vagy kökény' ib. 58; *Ol'sa*⁵ 'éger' ib. 101; *Mak* 'mák' ib. 163; *Dub* 'tölgy' ib. 223 || lengyel *Brzost*⁶ < *brzeź* 'szil'; *Brzoza* 'nyír'; *Chrzan*⁷ 'torma'; *Jasień* 'kőrisfa';⁸ *Jawor* 'jávorfafa'; *Wierzba* 'fűz'; *Buk* 'bükk'; *Dąb* 'tölgy'; *Grab* 'som' stb.⁹ || szerb-horvát *Bob* 'bab'; *Brest* ~ *Brijest* ~ *Brist* 'szil'; *Gabar* ~ *Gaber* 'som'; *Glog* 'som'; *Dren* ~ *Drijen* ~ *Drin* 'gyep'; *Dub* 'tölgy'; *Jablan* 'almafa'; *Javor* 'juhar', *Jasen* 'kőrisfa', *Lipa* 'hárs', *Ljesa* 'mogyoró', *Malina* 'málna', *Orah* 'dió', *Praprot* 'páfrány', *Rakita* 'rekettye', *Svib* 'rom', *Topol* 'tapoly', *Trn* 'kökény', *Hrast* 'tölgy', *Cer* 'cser', *Crešna* 'cseresznye' stb.¹⁰ || cseh *Buk* 'bükk' Sedláček, Snůška 100 stb. — Állatnevek: orosz *Utka* 'kacsa' Maštakov, 11, 60; *Kokoš* 'kakas' ib. 17; *Byk* 'bika' ib. 34, 80; *Bobr* 'hód' ib. 40; *Koza* ib. 54; *Medvěd*

¹ Kniezsa: Századok LXXIII, 184.

² **Rakyt-ja* esetében **Rakiča* volna.

³ **Berez-ja*-ból **Bereža* volna.

⁴ *Buk-jé*-ből **Buč* alakulna.

⁵ *Ol'sa* < *Ol'cha*, az előreható palatalizáció hatása alatt.

⁶ *brzeź-jé*-ből a lengyelben *Brzeszcz* alakult!

⁷ *Chrzan-jé*-ből a lengyelben *Chrzeń* alakult.

⁸ Vö. a 11 számot.

⁹ Az idézett adatokat l. Kozierowski, Badania nazw topograficznych I—VII kötetekinek megfelelő betűinél.

¹⁰ Mindezeket l. Imenik-Registar cím alatt idézett helységnevtárt.

'medve' ib. 64; *Sojka* 'szajkó' ib. 97; *Vydra*¹ 'vidra' ib. 107; *Guš* 'lúd' ib. 145; *Kur* 'kakas' ib. 216 || lengyel *Niedźwiad* 'medve', *Ptak* 'madár', *Bocian* 'gólya' || szerb-horvát *Gavran* 'holló', *Kos* 'rigó', *Kraguj* 'karvaly', *Kuna* 'nyest' *Lis* 'róka', *Orel* 'sas', *Sova* 'bagoly', *Soko* ~ *Sokol* 'sólyom' || cseh *Svině* 'disznó' (S e d l á č e k, Snůška 87, 94, 107).

Ezekből a példákiból egész kétségtelenül látni, hogy pusztá növény- és állatnevekből legalább a szlávban igenis alakultak víz- és helynevek. De vannak ilyenek német területen is,² sőt nem idegenek a magyarban sem: *Alma*, *Almakút*, *Eger* (*Egür*), *Eper*, *Nyár* (*Naar*), *Nád-fő*, *Nyár-ér* (*Narher*), *Nyír* (*Nir*), *Som* (*Sum*), l. *Ortvay*, *Vízrajz*; *Eb-tő* (*Ebthw*), *Disznó-ér* (*Giznoer*), *Nadály-tó* (*Nadaltou*) ib.; *Hódtó* (Föld és Ember VIII, 170), *Bik*, *Bükk*, *Bikfő*, *Bikalatt*, *Bogács*, *Borsó*, *Borza*, *Egerpatak*, *Fenyőpatak*, *Jegenyepatak*, *Kenderáj*, *Lapupatak*, *Nyír*, *Tölgypatak*, *Bikapatak*, *Bikarét*, *Libapatak*, *Medvepatak*, *Róka* (Szabó T. Attila, *Kalotaszeg helynevei*. I. Kolozsvár, 1942). A pusztá állatnevekből alakult vízneveket általában mitologikus elképzelésekkel hozzák kapcsolatba.³ Bármint is van azonban, az a tény, hogy ilyen víznevek éppen szláv területen vannak, nem vonható kétségbe. Mivel pedig ilyen típusú helynevek minden szláv területen elég nagy számban fordulnak elő, minden valószínűség a mellett szól, hogy ilyen típusú víznév a különben helynevekben rendkívül gyakori *turz* szóból is alakulhatott (a névre vö. *Miklosich*, 332). Annak ellenére tehát, hogy *Tur* vízneveket a szláv nyelvekből nem tudunk idézni (helynévben azonban mégis előfordul: lengyel *Tur Kozirowski*, *Badania*, V, 191; ugyanitt *Turek* hn., -k deminutívumképzős származék a *Tur*-ból) a név szláv eredete több, mint valószínű.

44. **Kömörő**, helység (1181/1288/1366/XVI. szd.: *Kemerew Szentpétery*, Reg. 44; 1344: *Kemerew Csánki*, I, 478; *Maksai*, 164).

< *Komarovz*, -ovz birtokosképzős származék a *komarz* 'szúnyog' szóból (*Moór*, 27). Vö. *Komoró*, *Szabolcs m.*, *Komár*, *Zemplén m.*, *Komár város*, *Zala m.*, *Komárom*, *Komárom és Zala m.*, *Komaróc*, *Abauj és Sáros m.*

Bár a magyarban a mély hangrendből való átcsapás a magas hangrendbe igen gyakori,⁴ feltűnő, hogy helynevünknek a régiségben sincs mélyhangú változata, bár igen korán, már a XII. században bukkan fel, pedig az ilyen átcsapáson keresztül-

¹ **Vydr-ja* az oroszban *Vydrja* volna.

² Vö. ZONF VIII, 56; IX, 180. s. b.

³ *Trost*, P.: ZONF. XII, 89; *Schnetz*, J.: Die Flussnamengebung in grammatischer und psychologischer Beleuchtung. Premier Congrès International de Toponymie et d'Anthroponymie. Paris, 1938. 178.

⁴ *Horger*: MNy. XXIII, 127 kk.

ment helynevek legrégebb alakjai általában még az eredeti hangalakot mutatják. Pl. szláv *Struga* > magyar *Uoszturga* (1337.) > *Oosztorga* (1341.) > *Eszterga* (1469.) > *Eszterge* (1525.), ma Esztergető, Győr m. (vö. Kniezsa: AECO. II, 145). Ennek azonban az lehet a magyarázata, hogy a korai előfordulás ellenére helynevünkre az első biztos adat a XIV. század közepéről való, mert az 1181. évi oklevél, sajnos, csak többszörös átiratban maradt ránk, s így a benne előforduló helynévalakokat sem lehet XII. századiaknak tekinteni.

(L. még ugyanitt *Gáboró* 7, *Osztorú* 62, *Zsiraszög* 79).

45. Kaznarethe, Kálmánd határában (1456: Maksai, 155).

< *Kozna* vagy *Kozina*, a *koza* 'kecske' származéka. — A helynévre vö. Miklosich, 268; ezenkívül: lengyel *Koza*, *Kozia*, *Kozie*, *Koziedoly*, *Kozieniec*, *Kozina*, *Kozino* (Kozierowski, II, IV, VI), orosz *Koza*, *Kozenka*, *Kozin* (Maštakov), szerb-horvát *Kozja*, *Kozje*, *Kozjača*, *Koznik*, *Koznica* (Imenik-Registar) stb.

Vö. *Kazna-tava*, *Kazna-köz* Leleszpolány határában, FE. V, 91.

Tekintettel azonban arra, hogy a név olvasása nem biztos, mert a név *Kaznarété*-n kívül *Kasznarété*-nek is lehet a lejegyzése, a nevet egy szláv *Košna*-ból is származtathatjuk. Ez pedig melléknévi származék a *kosa* 'kasza' szóból és 'kaszálót' jelent. Mint rétnév tehát igen valószínű elnevezés. Vö. lengyel *Košne*, *Košnik*, *Kosny* dn. és mocsárnevek (Kozierowski, VI, 194), szerb-horvát *Kosna*, *Kosnica*, *Kosno Poljice* hn. (Imenik-Registar), rutén *Kosnica* ~ *Kisnyca* havasi rétek neve (Petrov, Karpatoruské pomístní názvy 22, 47, 53).

(L. még *Kálmánd* 67.)

III. Vízrel kapcsolatos helynevek.

46. Rákta, kiszáradt patak Józsefháza és Aranyosmeggyes határában (SzhSz.); *Raktaér*, a Túr baloldali mellékvíze (Szatmár m. mon. 22). Talán azonos vele az Aranyosmeggyes határában 1524-ben említett *Rathka* (Maksai, 177).

< **Rěkta*, -ta képzős származék a *rěka* 'folyó' szóból. Vö. az orosz *Rekta* és *Rechta*¹ patakokat Maštakov munkájában (19-szer) és a lengyel *Rzekta* ~ *Rzechta* patakokat (Kozierowski, III, 166—67). A különben igen ritka képzőre l. lengyel *Łakta* 'rét' (< *łogz* 'erdő') Kozierowski, II, 419 és *Wilкта* (< *wilk* 'farkas').

Lehet azonban, hogy nevünk egy szláv *Rakyta* 'rekettye' névre megy vissza. Az alanyesetben álló növénynév > helynévre vö. a *Túr*-t, a 43 szám alatt. A *Rakyta* > *Rákta* fejlődés a magyarban szabályos: *malina* > *málna*, *palica* > *pálca* stb.

¹ A szláv nyelvekben gyakori -kt- > -cht- hangfejlődéssel.

47. Rosztoka, dn. Homok határában (SzhSz.). Nyilván azonos vele a Kölcse határában 1345-ből feljegyzett *Ruztica-potoka*, *Ruztica* (Maksai, 164).

< *Roztoka*, tulajdonképpen 'szétfolyás', azaz két folyó összefolyása. Gyakori helynév. Vö. lengyel *Rostok*, *Rostoki*, *Rostocze* (sokszor), szerb *Rastoka*, *Rastoci* sokszor (Imenik-Registar) stb. L. a tót *Rásztoka* ~ *Rosztoka* és rutén *Rosztoka* helyneveket is: Nyitra, Liptó, Zólyom, Zemplén, Sáros, Szepes, Ugocsa, Ung, Bereg megyében (Lipszky).

A szónak a szláv-ságban két alakja van: *raztoka* (délszláv és a tót nyelv középső nyelvjárása) ~ *roztoka* (északi szláv = keleti és nyugati szláv, a középtót nyelvjárás kivételével).¹ Mivel a magyar név (*Rusztika* > *Rosztoka*) első szótagbeli *u*-ja *a*-ból semmiesetre sem magyarázható, a magyar név délszláv eredetű nem lehet.

48. Netech, dn. Panyola és Semjén határában (1264: Fejér VI, 2, 388; ib. IX, 1, 547—48; Maksai, 191).

< *Ne-teč* 'nem folyó'. A névre vö. lengyel *Netecza*, *Nieciecza*, *Nieciecz*, orosz *Neteča* stb.

Vö. *Csarnanetecse* fluv.: 1335/1357: *Charnaneteche* Sztáray Okm. I, 267, *Netecse*: fluv. *Neteche* ib. 270; *Holt-netecse*: *Holknetecha* AnjOkm. III, 413, 1437: *Elyes-Neteche*, *Apathy-Neteche* MNy. X, 278; *Netechtoufuka* AnjOkm. V, 280. Ezekre vonatkozólag l. Šmilauer, 462. L. még *Netecs* tó Deregyő határában, Zemplén m., Nyr. XXXVIII, 96.

(L. még ugyanitt *Liszkó* 23, *Zsaróker* 41, *Korniche* 51, *Borozlousegh* 102, *Garislow* 107.)

49. Necche, dn. Uszka határában (1512: Maksai, 228).

< *Neteča*. L. a 42. számot. A magyar név fejlődése: *Netecsa* > **Netcsa* > *Neccse*.

(L. még ugyanitt *Uszka* 83.)

50. Kerneche eltűnt helység Darnó, Majtis, Jánk, Szekeres szomszédságában (1341/1482: Maksai, 161).

< *Krinica* 'forrás, kút'. Vö. a lengyel *Krynica*, orosz *Krinica* hely- és vízneveket.

51. Korniche tó Panyola határában (1264: Fejér VI, 2, 388). Nyilván azonos ezzel a Nábrád határában 1425-ben említett stagnum *Kernyche*, *Kernychefoka* (Maksai, 182).

< *Krinica* Moór, 29; l. a 47. számot.

(L. még *Liszkó* 23, *Netech* 48, *Zsaróker* 41, *Borozlousegh* 102, *Garislow* 107.)

52. Makrahegy, dn. Szárazberek határában (SzhSz.).

< *Mokra* 'nedves'. A helynévre vö. Miklosich, 84. Hasonló nevek: *Makra*, Arad m. (VR.: *Makra*; Csánki, I, 725) ugyanott *Mokra* hegy; *Makra* mocsár Nyírlugos környé-

¹ Ez az eső intonációjú *ort*-típusú szavak szabályos fejlődésével függ össze.

kén, régebben helység (Csánki, I, 480); *Mokra* helység Ung és Máramaros megyében (Móór, 31).

53. Lednech, dn. Varsány határában (XV. szd. vége: Maksay, 232).

< *Lednec* < **Ledn6cb*, a *ledz* 'jég' származéka; jelentése 'jeges'. Vö. Miklosich, 276. L. Mikesy Sándor, Szabolcs vármegye középkori víznevei. Bp. 1940, 20.

(L. még ugyanitt *Kwrin* 38.)

54. Kálnok, dn. Kölese és Fülesd határában (Nyr. XXVI, 287). Régi adatok: 1181/1288/1366/XVI. szd.: *Talnok*! Szentpétery, Reg. 44; 1411: *Kalnok* Ravaszd határában (Maksai, 199).

< *Kal6nikz*, a *kalz* 'sár' származéka. (Móór, 25; a szláv névre l. Miklosich 260).

(L. még ugyanitt *Zyrnyenorman* 36, *Purbuzlo* 110.)

55. Geline patak Kiszsekeres (SzhSz.) és Rozsály (Nyr. XXVI, 287) határában.

< *Glin6cb*, a *glina* 'agyag' származéka. A Miklosich, 243 idézte adatokon kívül l. még orosz *Glinica*, *Glinik*, *Glinka*, *Glinna*, *Glinec* stb. vízneveket (Maštakov). Vö. a somogyi megyei *Gelenc* (Csánki, II, 608) és a háromszéki megyei *Gelence* helység nevét.¹

(L. még ugyanitt *Ragozna* 1.)

56. Berence ~ román *Berinja* (1512: *Berence*, *Berenche-mezew* Maksai, 116).

< *Br6nica*, a *br6nje* 'sár' származéka (a szóra vö. Berneker, EW. I, 195). A helynévre l. Miklosich, 231; azonkívül lengyel *Brniewo*, *Brenica*, *Brenna*, *Brenno*, *Brenik*, *Breń* (Kozierowski, I), *Brzennica* (ib. II, 46), *Brenno* (ib. IV, 64), *Brenica*, *Brennica* (ib. VI, 34). — Szerb-horvát *Brnj*, *Brnjak*, *Brnjača*, *Brnjica* (Imenik-Registar). — A román név a magyarból való, különben közvetlenül a szlávból való átvétel esetén **Bârnița* volna várható.

57. Piriese helység (1299: *Periche* Wenzel, XII, 653; 1327: *Pereche* KárolyiOkl. I, 68; vö. Csánki, I, 483 és Maksai, 197).

< *Porěče* < **po rěčbje* 'folyómente'. Piricse ugyan csak egy kis patak mellett fekszik, a *rěka* azonban általában folyóvizet jelent. — A név szláv területeken általános; vö. Miklosich, 308.

58. Esztergős, dn. Ricse határában (SzhSz.). Nyilván azonos vele a XV. században említett *Eztergewth* (Maksai, 202).

< *Struga* 'ér, patak', vö. itt *Kömörő* 44 és *Kniezsa*: AECO. II, 144. A magyar név szóvégi -s-e, úgy látszik, magyar fejlemény.

(L. még ugyanitt *Ricse* 59.)

¹ Az utóbbit Liebhart (Balkan-Archiv III, 28) egy szláv **Golinci*-ből, származtatta; valószínűtlen.

59. Riese helység (1271/1281 : *Ryche* Fejér, I, 1, 101 ; VII, 3, 70 ; 1315 : *Belryuche, Kyuryuche* TörtTár. 1903, 120 ; 1341 : *Ryche* M a k s a i, 202).

< *Rzvišče* ~ *Rovišče*, a *rovž* 'árok' származéka. Vö. szerb-horvát *Rovišče*, szlovén *Rovišče* (Imenik-Registar), orosz *Rva* (Semenov, Geografičeskij slovar, III, 279) ; *Rvenka* patak (M a š t a k o v), *Rov, Rovec, Rovok, Rova* (ib.) ; tót *Orvište* ~ magyar *Órrevistye* Nyitra m. (1113 : *Rivvis* l. Kniezsa : Melich-Emlékkönyv 201) ; *Rücs* ~ román *Răciu* (1305 : *Ryuch* Csánki V, 728) ; *Récse* ~ román *Recea* Szilágy m. stb.

A magyar név fejlődése : szláv **Rvišče* > magyar **Rivicse* > *Riücs*e (az *iü* kettőshangzó *ü*-jának kiesésével, mint *Levka* > *Léka*, *Levgrad* > *Légrád*) > *Řicse*. A **Rivicse* alak feltételezését az 1113. évi *Rivvis* (olv. *Rivics*) alak igazolja. — Vö. M o ó r, 37. (L. még ugyanitt *Esztergős* 58.)

60. Esztró ~ román *Istrău* (1450 : *Ezthre*, 1475 : *Estoro*, 1489 : *Ezthro* Csánki, I, 554 ; 1454 : *Ezthro* M a k s a i, 135).

< *Ostrovž* 'sziget'. Vö. lengyel *Ostrów, Ostrówek* stb. (vö. pratum in insula sive *Ostrow* 1624 : *Kozierowski*, III, 114) ; orosz *Ostrovenka, Ostrovinka, Ostrovka, Ostrovok* patakok (M a š t a k o v), szerb-horvát *Ostrovo, Ostrovica* (Imenik-Registar) stb.

A névnek a magyar gyepürendszerhez (T a g á n y i : MNy. IX, 257) semmi köze nincs.

61. Eztró patak Majtény mellett (1469 : rivulus *Eztró* M a k s a i, 172).

< *Ostrovž* l. előbb. Valószínű, hogy a Majtény melletti *Esztró* patakról kapta az előbbi helység a nevét.

62. Oszturó, dn. Kömörő határában, *Uszturó* Kisar határában (S z h S z.).

< *Ostrovž*. L. előbb. Vö. még *Eszteró*, dn. Gyapoly és Bihar-félegyháza határában (Nyr. XXIX, 533).

(L. még ugyanitt *Gáboró* 7, *Kömörő* 44, *Zsiraszög* 79.)

63. Kraszna ~ román *Crasna* folyó (1257 : *Crazna* HazOkm. VI, 90 ; 1299 : *Karazna* HazOkm. VII, 282 ; vö. *Ortvay*, *Vizrajz* I, 219).

< *Krasóna* 'szép'. Minden szláv területen gyakori folyó-és helynév. Vö. bolgár *Krasen, Krasen-Dol, Krasnovo, Krasno-Gradište, Krasno-Selo, Krasnoselci* (Spisžak na naselenitě města v carstvo Bălgarija. Sofija, 1935) ; horvát *Krasnica*, szlovén *Krasna* (Imenik-Registar), orosz *Krasna, Krasnaja, Krasnica, Krasnoj, Krasny* stb. (M a š t a k o v), lengyel *Kraśnica, Kraśnik, Krasnagóra, Krasne* (*Kozierowski*, II, III, IV), *Krasna* folyó (ib. VI, 202) ; cseh *Krásnavora* (*Sedláček*, *Snůška*).

Bár a *Krasna* név minden szláv területen előfordul, *Melich János* (HonfMg. 159) mégis az oroszból magyarázza.

Magyarázatánál különösen két érvre támaszkodik:¹ 1. Anonymus nem említi, pedig módja volna rá, ami annyit jelent, hogy a folyónak e korban még neve sem volt; 2. a magyar *Kraszna* alak csakis egy, az első szótagban rövid *a*-val hangzó szláv *Krasna*, nem pedig egy hosszú hangzós *Krāsna* átvétele lehet. Márpedig szerinte ez a szótag ebben a korban — a bolgáron kívül — csak az oroszban nem volt hosszú. Mivel az oroszok jelenlétéről pedig *Kraszna* mellett tudunk (VR. 300: *castrenses de Carazna... dixerunt se esse... genere Ruthenos*), *Melich* szerint kétségtelen, hogy e név nem honfoglaláselőtti szlávoktól ered, hanem a honfoglalás után beköltözött oroszok nevezték el.

Azonban abból, hogy Anonymus *Kraszna* nevét nem említi, még nem lehet arra következtetni, hogy a pataknek ekkor még nem volt neve. Anonymus a Meszesi kapuhoz két útvonalon keresztül vezeti hőseit. Az első útvonal a Felső-Tiszától a Szamos mentén halad, a *Kraszna*t tehát valahol az Ecsedi-lápból való kifolyása után kellett kereszteznie. Azonban az Ecsedi-láptól a Tiszáig terjedő folyószakasznak a régiségben úgy látszik nem *Kraszna* volt a neve,² hanem *Ejeg* (1296: *flumen Eyeg Wenzel*, X, 225; 1341: *fluvius Eygh* AnjOkm. IV, 76).³ A második útvonal Anonymus szerint a Ládi révtől a Nyírségen és Omsóéren (= Ér) keresztül vezetett. Ez azonban a *Kraszna*nak csak a felső folyását érinthette; így nem feltűnő, hogy Anonymus nem említette meg. Hogy azonban a *Kraszna*nak a XII. században még nem lett volna neve, az teljesen valószínűtlen, hiszen az Ecsedi-láp környékét a magyarság már a honfoglaláskor megszállotta, tehát a *Kraszna* folyót is ismernie kellett.

Semmiesetre sem tehető fel tehát, hogy a magyarság a folyó nevét csak a XI—XII. század folyamán beköltözött krasznai orosz jövevényektől tanulta volna meg.⁴

Ami a *Kraszna* első szótagbeli *a*-jának kvantitását illeti, a kérdés nem olyan egyszerű. Egyrészt semmi adatunk nincs arra, milyen régi az orosz kvantitáshiány, másrészt pedig a *krasnoz* ~ *krasna* ~ *krasno* melléknév első szótagján a

¹ A harmadik, hogy sem a bolgárban, sem a szerb-horvátban *Krasna* nevű helyek nincsenek, mint látjuk, elesik.

² Hasonló az eset a Berettyónál. A Sárrétből kifolyó folyónak *Túr* volt a neve.

³ E név eredete ismeretlen. Mint lehetőséget említem meg, hogy a török *oi-maq* 'aushöhlen' igének — *q* képzős származékából (*oiiq* 'kivájt') magyarázható.

⁴ Abból, hogy a krasznai várjobbágyok magukat oroszoknak hívják, kétségtelen, hogy a X. század vége előtt nem jöhettek Magyarországra. Az orosz-szlávok ugyanis a XI. század eleje előtt nem nevezték magukat oroszoknak. Hogy pedig itt szlávokról és nem skandinávokról van szó, bizonyítja vezetőjüknek a neve: *Chedur* (VR. 300). Ez a név a kisoroszlra jellemző *f* > *ch* hangfejlődést tükrözi: gör. *Theodoros* > kisorosz *Fedor* > ma *Chedor* ~ *Chodor*; vö. *Kniezsa*: AECO. I, 134.

hosszúság csak a jer kiesése után alakulhatott ki, mert mint véghangsúlyos háromszótagú szóban (orosz *krasnó* ~ szerbhorvát *krásan* ~ *krásna* < eredeti *krasān*, *krasnā*) az első szótag magánhangzójának meg kellett rövidülnie.¹ Feltehető tehát, hogy a magyarság a nevet még háromszótagú (> magyar **Krasina*) alakban, azaz rövid *a*-val vette át. Mivel a jerek (ž, 6) kiesése, illetve teljes magánhangzóvá való fejlődése a szláv nyelvekben általában a X. században ment végbe, a magyarság a jereket még hallhatta és átvehette.² Különben is a kvantitás kérdése a magyar nyelv szláv elemeinek a legnehezebb problémái közé tartozik.³

64. Dalha, a Túr folyó neve Olcsvaapátiban és dn. Kisaron (Szhsz.). A névre vonatkozó régi adatok: 1415: aqua *Dolha*, 1496: *Dolhapathaka*, Panyola határában (Maksai, 191).

< rutén *Dolha* 'hosszú' < ősszláv **dǫlga*. A névre vö. Miklosich, PON. 239; mint víznév minden szláv területen előfordul, vö. orosz *Dolgaja*, *Dolg* (Maštakov), horvát *Dugi*, *Duga* stb. (Dickennann: AECO. V, 111; ugyanott a további összehasonlító névanyag).

A név aránylag kései átvétel: amikor a kisoroszbán a *g* > *h* változás már végbement. Ez a változás a kisoroszbán a XII. század vége után történt meg. Vö. még a *Herbenyak* nevet (66. szám). Az orosz telepekre a Szamosháton l. alább.

(L. még ugyanitt *Lickó* 22, *Bolyotva* 87, *Szébozsgaz* 96.)

IV. A föld felszínével, irtással stb. kapcsolatos nevek.

65. Okrogla (1181/1288/1366/XVI. szd.: *Otrogla I*, Szekeres határában, Szentpétery, Reg. 44).

< *Okrugla*, egy régebbi *okrogla* 'kerek' szóból (Mor, 33). A név — amennyiben a névalak nem torzított alakban maradt ránk — a szláv nazális eltűnése (X. század vége) után került a magyarba. Mivel azonban a sok átírás a nevet könnyen eltorzíthatta (pl. nevünk egy eredeti **Ocrōgla* ~ **Okrongla* helyett is állhat), ez az adat nem kétségtelen hitelű.

(L. még *Lizkoua* 21.)

66. Herbenyak, dn. Apa mellett (1512: Maksai, 110).

< rutén **Hrebenjak*, a *grebenó* > rutén *hrebeń* 'fésű', illetőleg 'hegygerinc' szóból. A névre vö. rutén *Hrebeń* ~ *Hrebiń*, *Hrebenak*, *Hrebeńova* hegy-, illetőleg dűlőneveket (Petrov, Karpatoruské pomistní názvy. Praha, 1929, 12,

¹ Vondrák, SlavGram. I², 274.

² Vö. Melich: MNy. VI, 15.

³ Pl. a XII. szd. után átvett tót **Krásnahórka* névnek a magyarban *Krasznahorka*, azaz mindkét hosszú magánhangzónak rövid felel meg.

66, 68, 75, 91, 93, 95). A név a rutén $g > h$ változás után került a magyarba (l. *Dalha* alatt, 64. szám).

67. Kálmánd ~ román *Cămin* helység (1335: *Keethkamand* Maksai, 155; 1354: *Kamand* AnjOkm. VI, 162; 1427: *Kalmand*, 1425, 1431: *Kamand* Csánki, I, 477).

< *Kamerŋ*, a *kamy* ~ gen. *kamene* 'kő' szóból alakult későbbi *kamerŋ* nominativusból. A nominativusi *kamerŋ* helynevekben gyakori, vö. lengyel *Kamień*, több mint 20 helység, dülő és tó neve (Kozierowski), szerb-horvát *Kamen* 10 helység neve (Imenik-Registar), bolgár *Kamen*, 4 helység neve stb.

Hasonló magyar helynevek: *Kámon*, Vas m. (1252, 1281: *Kamun* stb. Moór, *Westungarn im Mittelalter* 31); *Kamyn*, Szilágy m. (Csánki, I, 557; vö. Moór, 25); *Kámond*, Veszprém m. (1062: *Kamand*, 1457: *Kamond* Csánki, III, 237); *Kamonya* ~ tót *Kamonice*, Zemplén m. (1411: *Kamanya* KárolyiOkl. I, 576; Csánki, I, 351).

(L. még ugyanitt *Kaznarethe* 45.)

68. Ragáld, eltűnt helység Érendréd szomszédságában (1265: terra *Ragald* Fejér VI, 2, 390; 1338: *Ragald* KárolyiOkl. I, 130 stb. l. Csánki, I, 621; Maksai, 198).

< *Rogaló*, a *rogz* 'szarv, csúcs' -alé képzős származéka. A név talán eredetileg egy dombot jelölt. — Az -alé képzőnek — amely ma elsősorban a lengyelben és a keleti tótban él — ugyanaz a funkciója, mint az -ačb-nak és valamivel bírót jelöl, illetve igékből származó szavaknál nomen agentis-képző a szerepe (pl. *kovačb* ~ lengyel, keleti tót *koval'* 'kovács'). Vö. lengyel *Rogal*, *Rogala*, *Rogalec*, *Rogalin*, *Rogalina*, *Rogalka* stb. hely- és dülőneveket (*Rogacz*, *Rogaczewo* stb. mellett: Kozierowski). A *Rogač* egyébként általánosan előforduló hegynév: megvan a csehben (*Roháč* Sedláček, Snůška 149), tót (*Roháč*, a Liptói-havasok egy csúcsa), lengyel, rutén (*Rohač*, Petrovi m.), szerb-horvát *Rogač*, bolgár *Rogač* (Kănčov, Orohidrografija na Makedonija. Plovdiv, 1911, 8, 33).

Hasonló magyar nevek: *Ragály*, Gömör m. (1357: *Ragal* Csánki, I, 144); *Ragald* és *Kewlsewragal* erdő Éradony határában (1455: Jakó, Bihar megye, 191).

69. Ragáthegy Érkeserű határában (Nyr. II, 187).

< *Rogatz* 'hegyes', a *rogz* szóból -atž képzővel alkotott melléknév. Vö. szerb-horvát *Rogata*, *Rogatac*, *Rogatice*, *Rogati* *Hrib*, szlovén *Rogatec*, cseh *Rohatý* hegy, lengyel *Rogatka*, *Rogatki* stb. (Miklosich, 309).

70. Koles ~ román *Culci*, helység (1279: *Kulchou* HazOkm. VI, 248; 1300: *Kulchua* SztárayOkl. I, 37; 1330: *Kolch* ib. I, 62; 1312: *Mikokolchya* AnjOkm. I, 249; 1334: *Kethkulch* Maksai, 161; vö. Csánki, I, 478).

< *Kzlčova* < *Kzlčeva*, a *kzlčiti* 'irtani' (cseh *klučiti*, tót *klčoval'*, lengyel *kielcz* 'Klotz'). Vö. cseh *Klučov* hn. (Černý-

V a š a, Moravská jména místni 83), lengyel *Kielczewo*, *Kielczew*, *Kielcze*, *Kielczno* stb. (Kozierowski), orosz *Kolčina*, *Kolčinka* patakok (Maštakov), rutén *Kolči*, *Kolčik* (Petorov, i. m. 84, 92), szerb-horvát *Kučevo*, *Kučin*, *Kučine*, *Kučevišće* stb. (Imenik-Registar).

A magyar név fejlődése: **Kulcsova* > *Kulcsva* > *Kulcsa* (l. *Lippa* alatt 14. szám) > *Kolcsa*, majd a *Mikó-Kolcsa* kapcsolatból elvonással: *Kolcs*.

71. Kraszna-Terebes (1215: *Terepes* VR. 270; *Terebus* VR. 3; később *Therebes*, *Theketherebes*, *Thewketherebes* Maksai, 219; Csánki, I, 486).

< *Trěbeš*, a *trěbiti* (összláv **terbiti* > orosz *terebit'*, lengyel *trzebić*, ó-cseh, ó-tót, ó-délszláv *trěbiti*) 'irtani' származéka. Vö. cseh *Třebeš*, lengyel *Trzebosz*, szerb-horvát *Trebeš*, *Trebež* stb., (Miklosich, 330; Moór, 111).

A név magyarázata bizonyos nehézséget okoz azzal, hogy a magyar név a *Tőke-Terebes* név alapján közsőből valónak látszik (a *Tőke* ugyanis a *Terebes* fordításának tekinthető), míg a szlávban -š képző, amely igékből helyneveket alkotna, nincs. Az *š* képző ellenben személynevek képzésénél igen gyakori (*Trěbi-slav* > *Trěbiš*, *Trěbeš*, *Trěboš*, *Trěbuš* stb., vö. Miklosich, 107; Taszycki, *Najdawniejsze polskie imiona osobowe*. Kraków. 1925, 41.). Személynévi eredetre mutat a zempléni megyei *Tőke-Terebes* tót neve is: *Trebišovce*.

72. Túr-Terebes (1250: *Terebes* Fejér IV, 2, 92; 1319: *Therebes* ZichyOkm. I, 164; *Theketerebes* Csánki, I, 435. — Az első, 1216-ból származó adat alakja ismeretlen, l. Szabó István, Ugocsa megye, 525).

< *Trěbeš*, l. a 71. számot.

73. Rákos-Terebes ~ román *Racova* (1393: *Terebes* Maksai, 219; 1461: *Therebes* Csánki, I, 565).

< *Trěbeš*, l. a 71. szám alatt. — A román *Racova* név egy szláv *Rakova* átvétele, ez pedig a magyar *Rákos* névvel egyjelentésű.

74. Peleske (1332—37: *Pilike*! MonVat. I, 122; 1348: *Pyliske* AnjOkm. V, 195; 1450: *Nagypiliske*, *Kispeleske* Csánki, I, 483; 1353: *Pyriske* ZichyOkm. II, 543; vö. Maksai, 193) — Határában: 1370: *Piliskeerezwen* (Maksai, 193).

< *Plěš*ka, a *plěš* 'kopaszság' származéka. L. a szláv *Plěš*, *Plěšivec* stb. helyneveket Miklosich, 298; Moór, 35. *Peleske* ~ *Piliske* helynevek másutt is vannak: *Pölöske*, Zala megye (1234: *Pyliske* Csánki, III, 23), *Piliskefő*, Zala m. (1354: *Piliskefew* Csánki, III, 93).

(L. még *Csarnahó* 90.)

75. Pilis helység, Szabolcs m. (1327: *Pylis* Sztáray, Okm. I, 57; 1324: AnjOkm. II, 166; Csánki, I, 523; Maksai 196).

< *Plěšb* 'kopaszság'. Vö. *Peleske* alatt. — A *Pilis* helynevek nem származhatnak a szláv eredetű magyar *pilis*-ből, mert a szó a magyarban mindig csak 'tonsura' jelentésű volt.

76. Gelicepatak, dn. Rozsály határában (SzhSz.).

< *Golica* ~ *Golice*, a *golz* 'kopasz' származéka. Vö. szloven *Golice*, kisorosz *Holyca*, szerb *Holica* (Miklosich, 245); szerv-horvát *Golica*, *Golice* (Imenik-Registar), orosz *Golaja*, *Golinka* patakok (Maštakov).

(L. itt még *Eszterep* 82.)

77. Penészlek helység (1219: *Pereznek* VR. 6; 1327: *Pelyznuk* KárolyiOkl. I, 68; 1366: *Peleznek* ib. 278; később *Penyznek*, *Penyzlek* Maksai, 194).

< *Plěšnikz*, a *plěšnŏ* 'penész' származéka. Eredhet azonban a *pleso* 'tó' szóból képzett **Pleşnikz*-ből is (Móór, 74). A *pleso*-val kapcsolatos neveket l. Miklosich, 297; orosz *Plesna*, *Pleso*, *Plesnec*, *Plesnjanka* stb. (Maštakov), cseh *Plesník* (Sedláček, Snůška) stb. A *plěšnŏ*-ből származó nevekre vö. orosz *Plěšnevka* (Maštakov). A lengyelben és a csehben nem különböztethetők meg egymástól.

78. Izgét, dn. Csenger határában (SzhSz.). Nyilván azonos vele az 1429-ben Angyalos mellett említett *Izgeb* (Maksai, 151).

< *Izgeb* < *iz-gzŏz* 'hajlat'. Vö. cseh *O-heb* egy erdő neve (Sedláček, Snůška, 120), orosz *Ogibnoj Kolodez* patak (Maštakov, 73), *Pogibelka* (ib. 171).

V. Egyéb helynevek.

79. Zsiraszög, dn. Kőmörő határában (Nyr. XXVI, 287; SzhSz.).

< **Žirŏja* > **Žira*, a **Žirŏje* többese (vö. szerb-horvát *Žirje* hn. többször), ez pedig a *žirz* 'legelő' vagy 'makk' származéka. Az igen gyakori szláv helynévre vö. Miklosich, 345.

Ugyanebből való *Zsira*, Sopron m. (1225: *Syra* stb. Móór, Westungarn, 60) is. Móór (ib.) e nevet egy **Žirava* alakból magyarázza, véleményem szerint azonban ebben az esetben a régiségben egy **Zsirva* alakot is várnánk.

Szó lehet egy *Žira* szn.-ről is (Miklosich, 62), a mi esetünkben ez nem valószínű.

(L. még *Gáboró* 7, *Kőmörő* 44, *Osztorú* 62.)

80. Dobrács, a mai Dobrácsapáti része (1321, 1379: *Dobrach*, *Dubraach* Maksai, 130).

< *Dobračŏ*, -*ačŏ* képzős származéka a *dobrzŏ* 'jó' szóból. Vö. szlovén *Dobrač*, szerb-horvát *Dobrača*, *Dobrače* stb. (Miklosich, 239). Az *ačŏ* képzőre vö. *Gilvács* alatt is.

81. Dobra helység (1215: *Dabra* VR. 317; 1394: *Dobra* *Maksai*, 130).

< *Dobra* 'jó'. Vö. *Miklosich*, 239, *Moór* 17.

82. Eszterep, dn. Méhkerék és Rozsály határában (SzhSz.).

Kétségtelenül szláv eredetű név, bár pontos forrása nem állapítható meg. a) Összefügghet a szláv *strop* 'tető' szóval (szlovén, horvát, cseh, lengyel, nagyorosz *strop*, kisorosz *strip* *Miklosich*, *EtWb.*), talán ebből való a szerb-horvát *Stropsko* hn. (Imenik-Registar); b) Megfelelhet az orosz *Iztorop* patak nevének (*Maštakov*, 69), amely az orosz *toropi* 'siettet', *torop* 'Eile, Sturmwind' szóval függ össze (< **iztorop*) és c) a *trepati* 'palpare' (illetőleg *iz-trepati*) igének egy *trep* ~ *trop* (*iz-trep* ~ *iz-trop*) főnévi származékára is gondolhatunk, amely a szlovén *trop* 'Treber', szerb *trop*, lengyel *trop* 'Spur, Fährte', kisorosz *trop* 'Spur', orosz *trop* 'Pfad' szavakban is megvan (*Miklosich*, *EtWb.* 361).

(L. itt még *Gelicepatak* 76.)

83. Uszka, helység (1314/1499-től *Wzka*, *Vzka* *Maksai*, 228).

< *Uzka*, egy régebbi **ożoka* 'szűk' szóból. A névre vö. cseh *Ůzka* patak (*Sedláček*, *Snuška* 107), lengyel *Wąska* patakok, rétek, szántók neve, *Wazkie* stb. (*Kozierowski*), orosz *Uzkij* patak (*Maštakov*) stb.

(L. még *Necche* 49.)

84. Neugrad helység, később Marcellfalva (1279: *Neugrad*, *Wenzel*, IV, 208; 1279: villa *Neugrad*, quam quondam... Marcellus nomine suo Marcellfoluua nuncupavit *HazOkm.* VI, 254: háromszor; *Maksai*, 174).

< *Novę gradę* 'új vár'. A névre vö. *Melich*, *HonfMg.* 104. A név nem lehet orosz eredetű.

85. Cirkó, Csengerbagos falurésze (SzhSz.).

< rutén *cerkov* 'templom'. A *c6rky* szó 'templom' jelentésben csak a keleti ritusú szlávoknál van meg. Mivel a vidéken rutén telepésekre amúgyis van nyom, legvalószínűbb, hogy a ruténből származik. A hn. kora egyébként ismeretlen. Valószínűleg nem régi.

(L. még ugyanitt *Gallagó* 10, *Bagos* 98.)

86. Karasznya, dn. Börvej határában (1430: *Maksai*, 119).

Szláv eredete kétségtelen, csak a pontos forrása bizonytalan. Azonos lehet a *Kraszna* névével (bár az *ny* e magyarázatnak nagy gyengéje), de összefügghet a szláv *Krosna* ~ *Krosna* stb. helynevekkel (lengyel *Krośno*, *Krosna*, *Krosnica*, *Krosnino*, *Krosniak* stb. (*Kozierowski*), orosz *Krosny* patak neve (*Maštakov*), amelyek talán a szláv *krosno* 'Webstuhl' szóval függnek össze.

(L. itt *Börvely* 103.)

VI. Személynevekből származó helynevek.

a) Szláv képzésű helynevek.

87. Bolyotva, dn. Ocsaapáti határában (SzhSz.). Nyilván azonos a Panyola határában említett következő nevekkel. 1415: *Belyota*, *Balyota*, 1496: *Bolythamezey* oldala, *Bolythathohath* (Maksai, 191).

< **Boljetova*, birtokosképzés a *Boljeta* szn.-ből. Ez viszont -*eta* ~ -*ota* képzős becealak a *Boljeslav*, *Boljemil* stb. személynevekből. A névre vö. Miklosich, 35, a képzésre i. m. 10 és Taszycki, Najdawniejsze polskie imiona osobowe 66. L. még szerb-horvát *Boletovići* hn.-et is.

(L. még ugyanitt *Lickó* 22, *Dalha* 64, *Szébozsgaz* 94.)

88. Csahole helység (1387-ből *Chahowcz*, *Chaholch*, *Choholch*, *Chahoch* alakban Maksai, 121; Csánki, I, 472).

< **Čachovci* 'Čach emberei'. Vö. cseh *Čachovice* Miklosich, 186; lengyel *Czachowo*, *Czechowice* stb. (Kozierowski). Orosz és délszláv területen a név ritka. Vö. mégis szlovén *Čehovec* hn.-et (Imenik-Registar).

A *Čach* ~ *Čech* szn. a minden szláv nyelvben rendkívül gyakori -*ch* képzős származéka egy *Ča* ~ *Če*-vel kezdődő személynévnek, pl. *Časlav* ~ *Česlav*-nak. Vö. cseh *Bolech*, *Mach* (< *Matěj*), *Pech* (< *Petr*), *Proch* (< *Prokop*), *Vách* (< *Václav*), *Vlach* (< *Vladislav*); lengyel *Jach* (< *Jakub*), *Wojch* (< *Vojtěch*); rutén *Mach*, *Stach*, *Vach* (< *Vasilij*) stb., lásd Kniezsa: AECO. II, 132, ahol a további irodalom is megtalálható.

Vö. még Császló (105 szám) és *Csaholy* (104 szám) neveket is.

89. Csahole, dn. Szatmárnémeti határában (1406: *Chahocherge*, 1411: *Chaholchhelke* Maksai, 212).

< *Čachovci*, vö. a 88. szám alatt.

(L. még ugyanitt *Lippa* 14, *Bodonya* 99.)

90. Csarnahó, dn. Peleske határában (SzhSz.). Vö. 1370: *Cyarnaho* (Maksai, 194).

< *Černochoz* < *Černoč* szn., a *čornž* 'fekete' származéka; vö. cseh *Černočov* hn. Miklosich, 187; lengyel *Czarnoch* szn. Taszycki, i. m. 49 stb. Ebből való a tót *Černoč* (~ *Csernoch*) családnév is.

(L. itt még *Peleske* 74.)

91. Dányán, a mai Cégénydányád része (XIV. század vége óta *Danyan*, *Dayan*! Maksai, 125).

< *Danjanz* (gen. plur.) vagy *Danjany* (acc. plur.) 'Dan emberei'. A szn.-re vö. Miklosich, 54, a hn.-ekre i. m. 145. A *Dan* valószínűleg a *Dániel* becealakja. Vö. még szerb-horvát *Danjane* hn.-et (Imenik-Registar) és magyar *Dányán* ~ román *Daia* ~ szász *Dengel* Kis-Küküllő m.

92. Demesnye, dn. Nagypalád határában (SzhSz.).

< *Domašňa*, -*ňn*-ja képzős származék egy *Domaš* ~ *Domaša* szn.-ből (< *Domaslav*, vö. Miklosich, 57). Vö. orosz *Domašnja* patakot (Maštakov); a képzésre l. tót *Radošina* (> magyar *Radosnya*), Nyitra m., *L'ubochňa* stb.

93. Gadasyn, erdő Fülöpösdaróc mellett (1181/1288/1366/XVI. század: Szentpétery, Reg. 44; Maksai, 127).

< *Godošin*, birtokosképzés egy *Godoša* szn.-ből (Moór, 117; Miklosich, 49).

(L. még ugyanitt *Topolan* 18.)

94. Karazlyan, dn. Dománhida mellett (1476: Maksai, 131).

< *Krasiljanž* (gen. plur.) vagy *Krasiljany* (acc. plur.). A személynevet l. Miklosich, 68; a belőle képzett hn.-eket uo. 154.

Vö. még orosz *Krasilov*, *Kraslavka* hn.-eket (Semenov, *Geografičeskij slovar' rossiskoj imperii*).

95. Szalavény, dn. Egri mellett (SzhSz.).

< *Slavěňž* (gen. plur.) vagy *Slavěny* (acc. plur.), a gyakori *Slav*-személynévből (Miklosich, 96).

(L. még ugyanitt *Kapron* 25, *Zsaró* 40, *Bodonya* 100.)

96. Szébozsgaz erdő Olcsvaapáti mellett (SzhSz.).

< *Svebož-gozdž* 'Svebog erdeje'. A *Svebogž* szn.-re l. cseh *Svojboh* (Miklosich, 95), a *Sve*-alakra *Szórád* < *Sve-rad* (Kniezsa: AECO. 264).¹ A helynév birtokosösszetétel: *Svebog-jó gozdž*. A *gaz* ebben a nyelvjárásban mint közszó is él, vö. *Kisgaz*, *Bornyúgaz*, *Kétrétgaz*, *Nagygaz*, *Vargagaz*, *Valágazza* (< *Valál gazza* 'falu erdeje') stb. L. SzhSz.

(L. még ugyanitt *Lickó* 22, *Dalha* 64, *Bolyotva* 87.)

97. Valkó, dn. Nemesborzova határában (Pesty, Helységnévtár).

< *Vólkovž*, a *vólkž* 'farkas' származéka. Mint szn. igen gyakori, vö. Miklosich, 138; Moór, 113.

(L. még ugyanitt *Borzova* 4, *Barkó* 29.)

b) Magyar képzésű helynevek.²

98. Bagos, hn. (*Bogus*, *Bagos* Csánki, I, 470; Maksai, 111) < *Boguš* szn. (Miklosich, 33; Moór, 116).

¹ Máskép Melich (**Svoje-rad* MNy. XXX, 133; a *Svoje* > *Své* azonban jellegzetesen cseh fejlődés).

² A puszta szn.-ekből származó hn.-ek magyar képzések, mint helynevek tehát nem szláv alakulások (Melich: ArchslPh. XXXIX. 217). Azzal a véleménnyel szemben, hogy a puszta szláv szn.-ekből származó magyar hn.-ek tulajdonképpen szláv képzések és a magyarban képzőelvonással keletkeztek volna (Moór, Westungarn 208) semmiesetre sem fogadható el. Erre vonatkozó településtörténeti bizonyítékaimat a közel jövőben óhajtom kifejteni. Sok esetben azonban a látszólagos puszta nomitativusi alak szláv -*je*, -*ja*, -*je* birtokosképzőt rejtget magában.

Mint szn. a magyarban is gyakori, vö. *Bugus Wenzel*, I, 121, XI, 514; *Bugud*: HazOkm. VI, 335; *Wenzel*, I, 86, XI, 227; II, 6 stb.; *Bug*: *Wenzel*, I, 331 stb.; mint helynév *Bagos*, Szilágy m. (villa *Bogus* VR. 302).

(L. még ugyanitt *Gallagó* 10, *Cirkó* 85.)

99. Bodonya, erdőrészt Szatmárban (Nyr. X, 432), vö. 1406: *Bodoniakereke* (Maksai, 212).

(L. még. ugyanitt *Lippa* 14, *Csaholc* 89.)

100. Bodonya, Egri határában (SzhSz.), vö. 1268: *Bodonyakereky Wenzel*, VIII, 198; 1339: *Bodonakereke* Maksay, 233.

< *Budyňa* vagy *Buduňa*, a *buditi* igéből (vö. Miklosich, 37; az *-yňa* képzőre vö. orosz *Dobryňa*, szerb *Dobrińja*, *Pribinja*, cseh *Mutyně*, *Bečyně* stb. ib. 9).

A név azonban szláv helynévadáson is alapulhat és ebben az esetben egy *Budun* szn.-ből származik: *Budun-ja*. A magyar *Budun* szn.-eket l. Kovács-Index.

(L. még ugyanitt *Kapron* 25, *Zsaró* 40, *Szalavény* 93.)

101. Bodvaj, helység (1329/1352: *Buduey* KárolyiOkl. I, 212; Maksai, 117).

< *Budivoj*, vö. Miklosich, 38; Pais Dezső: MNy. XXVI, 308 (ugyanitt a régi magyar *Budvoj* szn.-ekre vonatkozó adatok is).

102. Borozlousegh, dn. Panyola határában (1402: *Borozlousegh*, 1415: *Borozlozezh* Maksai, 191).

< *Borislav*, vö. Miklosich, 36.

(L. még *Liszko* 23, *Zsarókert* 41, *Netech* 48, *Korniche* 51, *Garislow* 107.)

103. Börvej helység (1216: villa *Beruei* VR. 238; 1281: *Berney*, *Toth-Bernej!* *Berney* helyett HazOkm. VIII, 213; Csánki, I, 472; Maksai, 119).

< *Borivoj*, illetve *Berivoj* Miklosich, 36; Pais Dezső: MNy. XXVI, 309 (ugyanitt a helynévre vonatkozó további adatok).

(L. itt még *Karaznya* 86.)

104. Csaholy helység (1277: *Chahol* Fejér, V, 2, 419; 1332—37: *Chahal*, 1417: *Chahol* Csánki, I, 472; 1381: *Chahul* ZichyOkm. IV, 182; vö. Maksai, 121).

< *Čachzló*. A név első tagjára vonatkozólag l. *Csahóc*-ot, a képzőre lengyel *Bogiel*, *Bratel*, *Drogel*, *Kochel*, *Domachel* (< *Doma-ch-el*): Taszycki, i. m. 58; szerb-horvát *Bogelj*, *Bratelj*, *Dragelj*, *Rakelj* (< *Ra-k-elj* < *Ra-doslaw*: Maretić: Rad, 82: 101).

Vö. még *Csaholy*, Szilágy m. (1330: *Chohal*, 1475: *Chahol* Csánki, I, 553).

105. Császló helység (1342: *Chazlomonostora*, 1447: *Chaslo* Csánki, I, 472; 1350/1378: *Chazlou* ZichyOkm. IV, 635, 637; vö. Maksai, 122).

< *Časlavž*, vö. Miklosich, 111; Taszycki, i. m. 66. Csak nyugati szláv (cseh, lengyel) területen mutatható ki. Helységünk névadó őse valószínűleg a Káta nemzetség egyik tagja volt és róla nevezték el a Káta nemzetség lázári ágának családi monostorát (Maksai, 122). Mint szn. valóban ki is mutatható a magyarban: 1270—90: *Chazlaw Wenzel*, VIII, 332 (Baranya m.). Helynevekben: *Császló*, Bács m. Csánki, II, 145; *Császlóc*, Ung m. Csánki, I, 389.

106. Derzs helység (*Deers, Ders* Csánki, I, 473; Maksai, 128).

< *Drž*, a *Dəržislavž, Dəržimirž* (vö. Miklosich, 59; Taszycki, i. m. 73) becealakja. A rövidített és ragtalan nevek a szláv nyelvekben nem gyakoriak ugyan, azonban mindenütt előfordulnak (cseh *Blaž, Vrš, Hoň, Draž, Straš, Těš*; lengyel *Bień, Warsz, Strasz*; orosz *Dorož* stb. Miklosich, 5), egy *Drž* szn. tehát (vö. egyébként cseh *Držek*, lengyel *Dzierzek* stb.) igen nyugodtan feltehető.

A helynév azonban kétségtelenül nem a szlávból lett átveve, hanem a magyarban keletkezett a — különben igen gyakori — magyar *Derzs* szn.-ből (vö. *Ders* filius *Derseo* VR. 156; Kovács-Index, Szentpétery, Reg. index stb.). Ugyanebből a személynévből valók és nyilván szintén magyar névadáson alapulnak a többi *Derzs* helynevek is (Borsod, Heves, Abaúj, Közép-Szolnok, Baranya, Tolna, Bács, Udvarhely m.) ~ *Derzse* (Temes, Szerém, Valkó m.).¹

107. Garislow, dn. Panyola határában (1404: Maksai, 191).

< *Gorislavž*, vö. Miklosich, 50.

(L. még ugyanitt *Liszko* 23, *Zsarókert* 41, *Netech* 48, *Korniche* 51, *Borozlousegh* 102.)

108. Malonta eltűnt helység Majtis vidékén (1378: *Molunta Zichy* Okm. II, 477; Csánki, I, 480; Maksai, 173).

< *Maleta*, *eta* képzős becealak egy *Mal-* kezdetű névből (pl. *Malomir*). Vö. Taszycki, i. m. 80—81; Miklosich, 72.

Vö. még *Malánta*, Nyitra m. (1156: *Molenta* MonStr. I, 108; *Knieszsa*: Századok LXXIII, 179 és Szent István Emlékkönyv II, 470).

109. Mérk helység (1297: *Merk* Wenzel, XII, 653; 1318: *Merk* AnjOkm. I, 458; Csánki, I, 480; Maksai, 179).

¹ Pais Dezső (MNY. XXIII, 507), a *Derzs* nevet a *Győr* névvel hozza kapcsolatba és mindkettőt a törökből magyarázza. Azonban egyrészt a *Derzs* név összefüggése a *Győr* névvel nincs igazolva (nincs például *Gyers* személynevünk, márpedig ha a *Derzs* *d*-je depalatalizációval keletkezett, ilyennek az Árpádkorban még nyomának kellene lenni, vö. *disznó*: *gyisznó*, *dió*: *gyió* OklSz), másrészt a *Győr* név török eredete is kérdéses.

< *Měrokz*, a *Měrislav* ~ *Mirislav* név származéka. A név első tagja azonos a *Budi-měrz* ~ *Budi-mirz*, **Voldi-měrz* ~ **Voldi-mirz* második tagjával. Erre nézve l. *Berneker EW. II, 50.* A *Měr*-alakra vö. szerb-horvát *Merovac*, *Merovo* helyneveket (*Imenik-Registar*), lengyel *Mieroslaw* szn.-eket (*Taszycki, i. m. 81; Mierzętin, Mierkowice, Mierzęwo* stb. helyneveket (*Kozierowski*).

A névnek a régi magyarban való nagy népszerűségét sok adat bizonyítja: 1238: *Wenzel, VII, 65; 1270: Wenzel, VIII, 318; 1281: Wenzel, IX, 319; 1235—69: HazOkm. VIII, 121* stb. A *Měr* többől egyébként más képzésű nevek is átkerültek a magyarba: *Mercs* (*Merch Wenzel, I, 123, III, 249, XII, 503*), *Mersa* (*Wenzel, XI, 238, II, 24; IX, 352, 399, 423*), *Merse* (*Wenzel, II, 228, VIII, 345, IX, 68, XII, 278* stb.).

Vö. még *Měrk* ~ tót *Merkovce* Sáros m., *Merke* Somogy m.

110. Purbuzlo, dn. Kőlcse határában (1345: *Maksai, 164*).

< *Pribyslavz*, vö. *Miklosich, 87.* Vö. *Porbosclou* helységet Bács megyében (1173—1196: *Wenzel, XI, 62*), (L. még itt *Zyrnyenorman 36, Kálnok 54*.)

111. Tehnye, eltűnt falu Szamosszeg vidékén (1357: *plani-cies Tehenye ZichyOkm. III, 55; 1368: Tehnye Csánki, I, 486; 1394: Tehnye KárolyiOkl. I, 469; 1466: Tenge I ib. II, 373; vö. Maksai, 219*).

< *Těchyňa*. A név alapszavából képzett szn.-eket l. *Miklosich, 107.* A képzőt l. *Bodonya* (99 szám) alatt. Az 1357. évi *Tehenye* alak miatt, valamint az összes adatok által igazolt *-ny-* miatt a mi feltevévünk valószínűbbnek látszik, mint *Moóré* (120), aki a nevet egy *Těchna* szn.-ből származtatja.

112. Vechye, dn. Cégény mellett (1345: *Maksai, 121*).

< *Veče*, régiebb **Vetje*, egy teljesebb *Vetjeslavz* (~ *cseh Václav*) névből (*Miklosich, 47*).

A név pontos olvasása bizonytalan (*Veče* vagy *Vécse?*), azért a név közelebbi forrása sem állapítható meg. A *tj* > *c* ugyanis csak nyugati szláv (*cseh, tót, lengyel, szorb*) lehet, míg a *č* a szlovén és az orosz nyelvre jellemző, míg a szerb-horvátban *ć* (~ *čš*), a bolgárban pedig *št* található. E névnél csak az bizonyos, hogy keleti és déli bolgár eredetű nem lehet.

Egyébként a név a magyarban mind teljes (*Vencsellő, Vingyisló* stb. *Kovách, Index, HazOkm. VIII* stb.), mind rövid alakjában (*Wenche, Venciu, Vech, Weche, Weech* *Kovách, Index*) igen gyakori. A helynevekben fennmaradt rövid alakok általában *cs-s* alakra mutatnak (*Vág-Vecse, Duna-Vecse, Vecse Abaúj, Veszprém, Zemplén m.; Vécs Heves, Zemplén m.*) és csupán egy név tüntet fel *c-t* (*Vece* *Hont m.*), ami arra mutat, hogy a név a magyarban nem a tótból, hanem a szlovénből való. A *Vingizlou* (1211: *Vingislou Wenzel, I,*

109, VR. 183) alak tulajdonképpen **Vintyiszló*-nak olvasandó. A *ty*-t ugyanis sokszor *g*, *gy*-vel is jelölték. A név tehát egy szerb-horvát **Večeslav* mása. Érdekes a Várad Regestrum 183. szakaszában előforduló *Vingyozlou comes de Zothmar*, mert ugyanazt az ispánt a 181. szakaszban *Vencezlaus* néven említik. Már a későbbi denazalizált szerb-horvát *e* alakot mutatja az 1224. évi oklevél *Wegezlou* neve (Szentpétery, Reg. 133), < **Večeslav*.

113. Zouan, dn. Pályi határában (1341: terra *Zouan* AnjOkm. IV, 76; vö. *Maksay*, 190).

< *Zovan* szn. a *zovati* 'hívni, nevezni' származéka. Vö. *Zovány*, Szilágy m. és Sopron m., az utóbbi ma Bánfalva (vö. *Moór*, Westungarn 53; *Knieszsa*: AECO. I, 218).

114. Milota, hn. (1181/1288/1366/XVI. szd.: terra *Milota* Szentpétery, Reg. 44; 1344-től *Milatha*, *Milotha* *Maksai*, 180).

< *Milota* szn. *Miloslav* stb. nevek *-ota* képzős származéka, *Miklosich*, 44.

VII. Bizonytalan eredetű helynevek.

E fejezetben azokat a helyneveket tárgyalom, amelyek szláv eredetűeknek látszanak ugyan, de pontos forrásuk ismeretlen, vagy pedig az eddigi irodalomban a szlávból származtatták őket.

115. Dara helység (1312: *Darah* CsákyOkl. I, 1, 37; 1329: *Darah* Csánki, I, 473; vö. *Maksai*, 126).

Moór Elemér (117) az 1329. évi *Darah* adat alapján egy szláv *Droch* szn.-ből származtatja. Azonban a *Droch* szn. csak a csehből mutatható ki (*Drochy*, *Drošov*, *Droškovice* helynevek, *Miklosich*, 157). A név egyébként teljesen ismeretlen eredetű. Valószínűbbnek látszik egy **Drach* (< *Dragoslav* ~ *Dra-gomir*) nevet feltenni, bár ezt az elméletileg lehetséges nevet valóban kimutatni nem tudjuk. A magyar helynevet tehát ismeretlennek kell tartanunk.

116. Daróc (Király-*Daróc* és Pusztá-*Daróc*). A nevek kétségtelenül egy szláv *dravocǫ* névre mennek vissza, úgy látszik azonban, hogy a helynevek nem a szlávból, hanem a magyarból valók és a régi magyar *daróc* közszóből származnak (ÉtSz. I, 1278).

Doroch, dn. Cégény mellett (1345: *Maksay*, 121).

Olvasása bizonytalan. Azonos a *Daróc* helynevekkel?

117. Glyzka, tó neve Szamosszeg mellett (1357: *ZichyOkm.* III, 55).

Lehetséges, hogy a név összefügg a cseh *hliza* 'angina' szóval (~ ó-egyh. szláv *žlěza*, orosz *železa* stb. *Miklosich*, EW. 408), bár a névadás oka és módja nem világos.

118. Igló, dn. Botpalád határában (SzhSz.). Talán egy korábbi **Igló*-ból való és így *Iglovz* az *igla* 'tű' származéka. Vö. *Igló*, Szepes m.

119. Kirice, dn. Kisar határában, *Kirice* dn. Olcsvaapáti határában; *Kericeszeg* dn. Panyola határában (1415 : *Kerythe I, Keryche* M a k s a i, 191).

Talán szláv **Krtice*, a *krt* 'vakondok' származéka (> magyar **Keretce* > *Kirice* stb.), esetleg egy **Korytice* (< szláv *koryto* 'teknő') > magyar **Koritce* > *Keritce* > *Kiricce*).

120. Körme, Mezőfény helység része (Helységnévtár, 1907).

M o ó r (29) szerint a *kremeň* 'kova' származéka, bár a pontos alakot, amely nevünk alapjául szolgált volna, nem közli. Összevethető volna a *kremy* ~ gen. *kremene* > később *kremeň* > gen. *kremeňa* szóból származó orosz *Kremlja* patak-névvel (M a s t a k o v), amely talán egy **Krem-ja* birtokos-képzős alakra megy vissza. Azonban fel kellene tenni, hogy az Ecsedi-láptól nyugatra más nyelvű szlávok lakott, mint attól keletre, mert míg keleten az *m, v, p, b+j* esetében *l* epentheticum képződött (*Zsarolyán* 42), addig itt nyugaton ez nem történt volna meg. Azaz, míg keleten a *Zsarolyán* alapján egy dél-szláv jellegű szláv nyelvet tehetünk fel, a *Körme* alapján nyugati szláv (azaz jelen esetben tót) lakosságra következtethetnénk. Régibb adatok híján a nevet egyelőre bizonytalannak kell minősítenünk.

121. Malyica, domb Kölcse határában (Nyr. XXVI, 287).

Szláv eredetűnek látszik, de pontos forrása nem állapítható meg.

122. Nóborda, patak Vámosoroszi határában és dn. Kiszekeres határában (SzhSz.). Vö. még *Nobórda*, tó, mocsár Tokaj határában (Nyr. XII, 191).

M o ó r (15) szerint **novo brdo* 'új hegy', esetleg 'új erdő', vö. horvát *Novo Brdo* helység (háromszor, Imenik-Registar). Azonban nevünk sem erdőt, sem hegyet nem jelöl, hanem patakot és tavat és azért a magyarázat tárgyi nehézségek miatt nem fogadható el.

123. Penyige helység (1181/1288/1366/XVI. szd.: *Penige* Szentpétery, Reg. 44; vö. Csánki, I, 483; M a k s a i, 194).

M o ó r (36) szerint egy **pōnega* alakból származnék.¹ Az *-ega* képző valóban megvan, azonban rendkívül ritka. Miklosich (208) csak a kis- és nagyoroszból ismeri, kis-orosz *Bidňaha, Brod'aha, Sermjaha, Bereźňahy, Lipňahy, Stolpňahy*, nagyorosz *Lipjagi*). Megvan a lengyelben is (*Mrowiega*, a *mrów* 'hangya' származéka Kozierowski, I), de a

¹ Illetőleg egy genitivusi alakból: „oder Genitiv“. A *pōne*, *tō*-nek genitivusa azonban *pōňa* (-*jo tō*), nem pedig valami **pōnego*, hiszen azt a szláv nyelveket csak valamiképp is ismerő ember tudja, hogy az *-ego* ~ *-ogo* rag csak pronominális ragozású szavaknál fordulhat elő.

ponn szóból ilyen származék sehol sem mutatható ki. De amennyiben mégis kimutatható volna, a *Penyige* név akkor sem volna olyan könnyen ebből magyarázható, mert fel kellene tenni, hogy nemcsak nazális nélkül vette át a magyarság, hanem már 1181-ben *i*-vé fejlődött a szláv *ę*-ből származó *ä*.

E vidéken egyébként több *-ege* végű helynév is van: *Recsege*, *Reszege*, ezeknek eredete is ismeretlen.

124. Takota-hát, Bihardiószeg határában (M o ó r, 111); *Taktaér*, Tokaj mellett (*Tucota*, *Tocota* Anon. 17), *Tukotfoka* Bogyiszló határában (FE. V, 125).

M o ó r szerint a szláv *tok*, 'folyás' szónak **ota* képzős származéka. Hasonlóan magyarázza a szabolcsmegyei Pilis melletti *Logota* (P e s t y, Helységnévtár) dűlőnevet is: < szláv *logz* 'erdő' + *-ota* (30). Ez a képző személynevekben ugyan gyakori (és ezért *Pankota* nevének magyarázata helyes; M o ó r azonban tévesen a közszavak között tárgyalja 35), közszavaknál főnevekből azonban teljesen ismeretlen. Az *-ota* képző elvont főneveket képez egyrészt főnevekből (*gnusota*, *rabota*, *tukota* 'kövérség'), másrészt melléknévekből (*gluchota*, *mokrota*, *čistota*, *krasota* M i k l o s i c h, VerglGr. II, 159—165), de ezek helynevek képzésére nem alkalmasak. Ami a **Tokota* alakot illeti, ez már azért sem valószínű alak, mert a *tok* maga is 'folyás'-t jelent, tehát elvont főnév s így nincs szükség még egy elvont főnévképzővel továbbképezni. — A *Rákta* 46 alatt említett, egyébként rendkívül ritka szláv *-ta* képzőről aligha lehet itt szó, mert neveink világosan *-ota*-ra és nem *-ta*-ra végződnek (*Tucota*, *Logota*).¹

¹ M o ó r ezeken kívül még néhány olyan nevet is a szlávól magyaráz, amelyek világosan nem abból származnak.

1. *Balkány*, dn. gyakori dűlőnév < **Velkan*, a *velks* 'farkas' szóból (120). — A név a 'mocsár' jelentésű *balkány* szóból való, amely viszont török eredetű (Györffy György: Kőrösi Csoma Archivum I. kieg. kötet 471). — 2. *Cseke* hn. (vö. M a k s a i, 123), M o ó r 117. szerint < szláv *Čeka* szn., azonban ez a gyakori magyar személynevből keletkezett, melynek azonban eredete ismeretlen (EtSz.). — 3. *Dobos* helység (M a k s a i, 129) a szláv *dobz* 'tölgy'-ből eredne, ez azonban már a magyar név alakja miatt lehetetlen. — 4. *Géberjén* (M a k s a i, 139). M o ó r 22 szerint a szláv *gabrz* 'som'-ből ered, azonban ez a magyar *Gábor* szn.-ből származik. (EtSz. II. 756.)

5. Az *Iklód* nevet M o ó r (26) a szláv *klada*-val hozza kapcsolatba. Ez azonban hangtanilag lehetetlen feltevés, mert sem a szókezdő *kl* nem kap a magyarban *i*-prothesist, sem az *a* nem lesz *ou* > *ó*-vá. Különben is Magyarország területén kb. 20 *Iklód* található. — 6. A *Szalka* hn.-et (M a k s a i, 174) M o ó r (107) a szláv *sol* 'só' származékának magyarázta (vö. még *Szaládtelke* Borsod m. Csánki I, 178; *Szala* Abaúj m. Csánki, I, 217; *Szalka* Bereg m. Csánki, I, 362; *Szalk* Fehér m. Csánki, III, 346). Ilyen képzés azonban a szláv nyelvekben nincs. — 7. *Turoshegy*, dn. Parasznya határában, M o ó r (112) a szláv *turo* 'östulok'-kal hozta kapcsolatba, bár a név végét nem magyarázta meg. Ilyen szláv képző nincs.

VIII. Összefoglalás.

Területünk szláv eredetű helynévanyagának vizsgálata során felmerül a kérdés, hogy ez a lakosság a szlávságnak melyik ágához tartozott és mikor telepedett meg ezen a területen.

1. A szláv lakosság hovatarozásának közelebbi meghatározását elsősorban hangtani érvekkel kísérhetjük meg.

a) A *tort*, *tolt* ~ *tert*, *telt* hangkapcsolatokból¹ az orosz nyelvekben *torot*, *tolot* ~ *teret*, *tolot*, a lengyelben *trot*, *tlot* ~ *tret*, *tlet*, a déli szláv nyelvekben, a csehben és a tótban pedig *trat*, *flat* ~ *trět*, *flět* fejlődött. Ide tartoznak a következő nevek: *Neugrad* 84 (< **Novz-gordz*), *Terebes* 71—73 (< **Terbeš6*), *Borzova* (< **Berzova*) *Barkó* 29, *Barkóca* 30. *Neugrad* tehát csak déli szláv vagy cseh, tót név lehet, míg *Terebes* és *Borzova* esetében a közelebbi forrás nem állapítható meg. A magyarban ugyanis egy **Trěbeš6*-ból épügy fejlődhetett *Terebes*, mint egy orosz **Terebeš6*-ból.² Ugyanígy a *Borzova* is ugyanúgy lehet egy **Brzova*, mint egy **Berezova* megfelelője.

2. A *tzrt*, *tzlt* ~ *tórt*, *tólt* típusból az oroszban *tort*, *tolt* ~ *tert*, *tolt* fejlődött, míg a déli szláv nyelvekben, a csehben és a tótban itt *r* és *l* sonans alakult. Mivel azonban a magyar az *r*, *l* sonansokat *ir*, *ur*, *il*, *ul* alakban vette át, ez a típus a forrás közelebbi meghatározására nem alkalmas. Ezért *Darnó* 26 és *Szernye* 35, *Zyrnyenorman* 36, *Derzs* 84 nevekből semmiféle következtetést vonni nem lehet. A *tzlt* típusnál látszólag más az eset. A *Kolcs* név (70) a régi *Kulcsva* adatok alapján inkább egy **Klčova*, mint orosz **Kolčova* átvételének látszik, bár a szláv *o*-knak a magyarban sokszor *u* is megfelelhet (pl. *Soběslav* > ó-magyar *Szubuszló* > ma *Szoboszló* stb.).

3. *l* epenthelicum, amely *m*, *v*, *p*, *b* + *j* kapcsolatban fejlődött, megvan a déli szláv nyelvekben és az oroszban, de nincs meg a nyugati szlávban (csehben, tótban, lengyelben). *Zsarolyán* 42 tehát tót nem lehet.

4. Az *ort*, *olt* hangkapcsolat eső intonáció alatt a déli szláv nyelvekben *rat*, *lat*, míg az északiakban (orosz, nyugati szláv), *rot*, *lot* alakúvá fejlődött. A *Rosztoka* 47 a régi *Rusztika* alak miatt semmiesetre sem származhatik *Rasztoka*-ból, hanem csupán **Rosztoka*-ra (**Orz-toka*) mehet vissza. A név tehát nem lehet délszláv eredetű

5. Az *skj*-ből származó *šč*-nek ma a lengyelben, keleti tótban és az orosz nyelvekben *šč*, míg a déli szláv nyelvekben *št*,

¹ A fenti alakok képletek, amelyekben a *t* bármilyen mássalhangzót jelöl.

² Vö. szláv **serda* > orosz *sereda* ~ déli szlávtól *srěda* > magyar *szerda* ~ *szereda* stb.

a közép és nyugati tótban és a csehben *št'* felel meg. Ez az *št'* azonban már a történeti időben disszimilálódott az *šč'*-ből. Tudjuk, hogy még a XII. században az egész tót területen csak *šč'* volt, a szerbnek és horvátnak ma is vannak nyelvjárásai, amelyek az *šč'*-t megőrizték,¹ sőt a bolgárban, amelyben ez a hangfejlődés már a IX. században megtörtént, szintén vannak nyelvjárások, amelyekben a mai napig az *šč'* őrződött meg.²

Az idetartozó *Ricse* 59 névnel tehát a délszláv eredet lehetőségét sem lehet kizárni.

6. A *tj*, *dj* hangkapcsolatok a szláv nyelvek legjellegzetesebb ismertető jelei. Ezekből az orosz nyelvekben *č*, *ž*, a nyugati szláv nyelvekben *c*, *dz* (a csehben *c*, *z*), a szerb-horvátban *č*, *d'*, a szlovénben (és a kaj-horvátban) *č*, *j*, a bolgárban *št*, *žd* fejlődött. Sajnos azonban a mi területünkön egyetlenegy név sem tartozik ebbe a kategóriába. Ha azonban a Tisza jobbpartjának szomszédos területét is figyelembe vesszük, ahol 1270-ben *Medwyge* nevű mocsarat említenek (Wenzel, VIII, 261), ez pedig csak *Medvigye*-nek olvasható, az kétségtelenül egy **Medvęd-je* alakból való. Mivel a magyar *gy žd*-nek nem felelhet meg, a név nem lehet bolgár eredetű. Lehet azonban szerb-horvát és tót, mert a szerb-horvát *d'*-t is, az ó-tól *d'ž*-t is a magyarság *gy*-vel vette át.

Nem lehet kizárni a lehetőségek sorából az orosz (illetőleg a kisoroszt vagy rutént) sem, mert az orosz *ž* egy régebbi *dž*-ből fejlődött, amely a kisorosz nyelvjárásokban helyenként ma is megvan: pl. **medja* > *meža* ~ *medža*, **sadjja* > *saža* ~ *sadža* stb.³ A magyar *gy* pedig tudvalevőleg egy idegennyelvi *dž*-nek is megfelelhet.⁴ Sőt, mivel a *dj* az északnyugati bolgár nyelvjárásokban is *dž*-vé fejlődött,⁵ még a bolgár lehetőséget sem lehet teljesen elvetni.

7. A *tl*, *dl* kapcsolatok csak a nyugati szláv nyelvekben maradtak meg, míg a keleti és déli szláv nyelvekben *l*-lé fejlődtek. Bár idetartozó név a mi területünkön nincs, a szomszédos Ugocsa megye területén van egy név, amelyben a *dl* hangkapcsolat tükröződik: 1332: *Sedlice* campus, Tiszakeresztúr határában.⁶

8. A szláv *g* a tótban, csehben, kis- és fehérországban *h*-vá fejlődött, míg a többi nyelvekben megmaradt. A tót *g* > *h* változás a XII. század végén fejeződött be, míg a kisorozsban

¹ Rešetar, Der štokavische Dialekt. Wien, 1888. 134.

² Conev, Uvod v istorijata na bálgarski ezik. Sbornik na Narodno Umotvorenije XVIII, 400—03; vö. Mladenov: Rocznik Slawistyczny V, 201.

³ Zilynski, Opis fonetyczny języka ukraińskiego. Kraków, 1932, 91.

⁴ Gombocz, Die bulgarisch-türk. Lehnwörter im Ungar. 180.

⁵ Conev, i. m. 398—420; Mladenov, ib. 200.

⁶ Kniezsa: Szabó István, Ugocsa megye, 503.

ez a fejlődés lényegesen hosszabb ideig tartott. Azok a nevek tehát, amelyekben a szláv *g* helyén a magyarban *h*-t mutatnak (*Dalha* 64, *Herbenyak* 66) csak tót vagy kisorosz eredetűek lehetnek és csak a XII. század után kerülhettek át a magyarba. Mindkét név rutén eredetűnek látszik és a később meginduló rutén telepítések emlékét őrzi. Erre vonatkozólag l. alább.

A többi nevekben megmaradt a *g* (*Ragozna* 1, *Garbóc* 5, *Gábornok* 6, *Gáboró* 7, *Gábornya* 8, 9, *Gallagó* 10, *Gilvác* 28, *Longh* 32, *Bylgez* 34, *Gelinc* 55, *Esztergós* 58, *Okrogla* 65, *Ragáld* 68, *Ragáthegy* 69, *Gelicepatak* 76, *Neugrad* 84, *Gadasyn* 93). Ezek természetesen vagy olyan nyelvből való átvételek, amelyben a *g* megmaradt, vagy pedig tót vagy rutén neveknek még a XIII. század előtti átvételei.

9. A nazálisok eredetileg az összes szláv nyelvekben megvoltak. Később azonban a lengyel kivételével mindenütt kivesztek. A nazalizáció elvesztése nem minden nyelvben történt egy időben: legkorábban, úgy látszik, az oroszban történt meg, mert a X. század közepén már nincs nyomuk. A szerb-horvátban ugyan elég korán eltűntek, a délvidéki magyar nevek tanúsága szerint azonban, amelyekben a nazálisnak *n*, *m* felel meg, a X—XI. század határán még megvoltak. A tótban, szintén a magyar helynevek tanúsága szerint, ugyancsak a X—XI. század határáig maradtak meg. Legtovább a bolgárban éltek, mert itt még a XV. században is vannak kétségtelen nyomai.

Azok a helynevek tehát, amelyekben a nazálisok megmaradtak (*Dombó* 2, *Longh* 32, *Malonta* 108) orosz eredetűek nem lehetnek. A többi nevekben azonban már nincs nyoma a nazálisnak. Ezek közül kettőnek pontos hangzását nem ismerjük, mert csak írott adatunk van rá (*Dubuch* 3, *Ocroglja* 65), márpedig itt számolnunk lehet azzal is, hogy másolás közben az *n*-t jelentő vízszintes vonás elmaradt róluk. Kétségtelenül denazalizált alakot mutat azonban *Vezend* 20 és *Uszka* 81.¹ Bizonytalan a *Lazsna* 33 név. Hasonlóan denazalizált alakot mutat az ugocsamegyei *Dabolc* is,² míg a Nagyszöllős melletti *Long* névben a szláv nazális tükröződik.³ Ugyancsak ezt a nazálist mutatja a Tisza jobbpartján, a Szernye-mocsár szélén fekvő Asztély határában feljegyzett *Longalja* dűlő.⁴

Ezek a nevek arra vallanak, hogy a magyarság ezt a területet — legalább is az Ecsedi-láp keleti és déli szélét — a XI. század elején szállhatta meg, amikor a terület szlávságának nyelvében a nazálisok éppen eltűnőben voltak.

¹ Valamint a hely megjelölése nélkül közölt *Lucska-laposa* 'mocsaras rét neve' (SzHsz.) < *lőcska*, a *lőka* 'rét' szóból.

² Moór 18.

³ Kniezsa: Szabó, Ugocsa megye 308

⁴ Pesty Frigyes kéziratos helységnévtára, Bereg m. Asztély alatt.

10. Az *ě*-nak a szláv nyelvekben kétféle ejtése lehetett: egy nyiltabb *e* (*ā*)-féle hang, amely a keleti bolgárban és bizonyos hangtani helyzetben a lengyelben *a*-vá fejlődött és egy zártabb *ě*, amely a kisoroszbán és a szerb-horvát egyes nyelvjárásaiban *i*-vé lett. A tótban, csehben, nagyoroszbán összeesett az *e*-vel. Mivel az *e* azonban magas nyelvállású hang, a *e*-nak is nyilván ilyennek kellett lennie. Ugyanilyen magas nyelvállású zárt hanggá vált a *ě* a nyugati bolgárban is.

Az *ě*-nak a mi területünkön csak *i* ($> e$) megfelelései vannak: *Liszkova* 21, *Lickó* 22, *Liszkó* 23, *Bylgez* 33, *Peleske* 74, *Pilis* 75, *Penészlek* 77. Ebből következik, hogy csak olyan nyelvből való, amelyben a *e*-nek *i*, vagy *ě*-féle ejtése lehetett. Ezzel azonban csupán a keleti bolgárt (és a lengyelt) rekesztettük ki.

Mindezeket egybevetve, e terület szláv lakosságának jellegrére vonatkozólag kevés határozott támpontunk van, azok is eléggé ellentmondanak egymásnak: egyrészt volt benne *l* epenthelicum (déli vagy keleti szláv sajátság), *trat* típus (déli szláv vagy tót), másrészt *dl* hangkapcsolat (nyugati szláv). Mivel az *l* epenthelicum és a *dl* egy nyelvben egyszerre nem mutatható ki, azt kell feltennünk, hogy területünk szláv lakossága keveréknyelvet beszélt. Ez pedig telepítésre mutat.¹

A magyarság ezt a szlávságot tótnak nevezte. Vö. *Börvej* nevének 1281-ben *Toth-Berney l* nevét (103), *Touthatara* Panyola határában (1319: *Maksai*, 192), *Tótzúg*, *Tótutca* Bátorban (*Maksai*, 114).

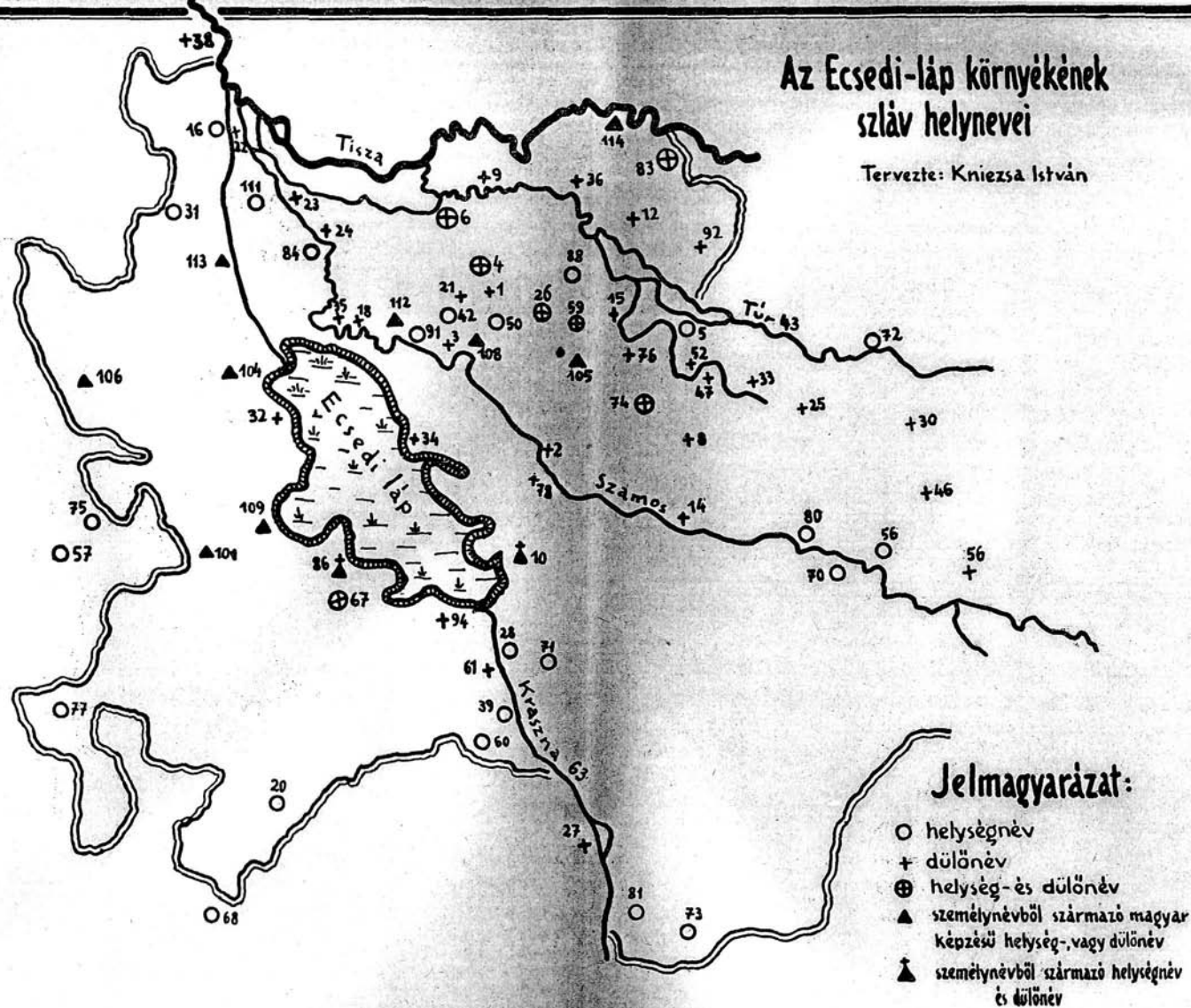
Volt azonban itt orosz telepítés is. Vö. *Oroszi* (*Maksai*, 186) és *Rwzkalapossa* Parasznya határában (1454: *Maksai*, 192) $< ruska$ 'orosz'. Mivel orosz néven a XI. század előtt csak a skandináv varégeknek neveztek és Oroszország szláv lakói csak később kezdték magukat *Rusin*-oknak, 'orosz'-oknak nevezni, a magukat 'orosz'-oknak nevező szlávok a XI. század előtt nem költözhetek Magyarországra területére. Ezeknek az oroszoknak a nyomát mutatják a már említett *Dalha* és *Herbenyak* nevek.

Mint láttuk, területünk szláv lakossága nem egységes és nem is egyszerre telepedett meg. Az orosz lakosság csak a XI. század után költözhetett be, de mint a *Dolha* és *Herbenyák* nevek mutatják, ezt a beköltözést itt a XII. szd. utáni időre kell helyezni.

¹ *Moór* (136) területünk szláv lakosságát keleti tótnak minősíti. Az *l* epentheticumról pedig felteszi, hogy ez akkor a keleti tótban is megvolt. Bár az *l* epentheticum szórvaúnyosan a nyugati szláv nyelvekben is előfordul, éppen a keleti tót egyike azoknak a nyelvjárásoknak, amelyek a nyugati szláv jellegét igen híven megőrizték. Sokkal nagyobb joggal tehetnők fel pl., hogy a *dl* ellenére nyelvünk délszláv jellegű, mert hiszen kétségtelen — ha nagyon régen is —, de valamikor itt is megvolt. Ma is vannak szlovén (tehát délszláv) nyelvjárások, amelyek a *tl*, *dl* hangkapcsolatot megőrizték.

Az Ecsedi-láp környékének szláv helynevei

Tervezte: Kniezsa István

Jelmagyarázat:

- helységnév
- + dülönév
- ⊕ helység- és dülönév
- ▲ személynévből származó magyar képzési helység-, vagy dülönév
- ⊕▲ személynévből származó helységnév és dülönév

A szláv lakosság zömét azonban kétségtelenül nem oroszok alkották. Bizonyítják ezt elsősorban azok a nevek, amelyekben nazális őrződött meg, de még inkább azok, amelyek határozottan nem orosz jelleget mutatnak, mint a *Neugrad*. Ezt a szlávtságot a magyarság már mindenesetre itt találta. Erre vall az is, hogy a magyarság e vidék legnagyobb vizeinek neveit (*Túr, Kraszna*)¹ a szlávoktól vette át, ez pedig világosan mutatja, hogy a magyarságot itt szlávok előzték meg. Mivel a magyarság az Ecsedi-láp nyugati partját kétségtelenül már a honfoglaláskor, a keleti és déli széleit pedig legkésőbb a X. század végéig szállta meg,² a szláv lakosság jelenléte ekkor már kétségtelenül megállapítható. Hogy azonban ez a szlávtság mikor került ide, annak megállapítása elsősorban a régészetre vár.

Knieszsa István.

¹ A *Tisza* és *Szamos* nevei nem szláv eredetűek, hanem ősi, történelemelőtti korokra mennek vissza. Mindkettőre már a klasszikus ó-korból van adatunk (Melich, HonfMg. 54, 51). A nevek közvetítését azonban a szlávoknak kell tulajdonítanunk.

² Erre vonatkozólag l. Knieszsa, Magyarország népei a XI. században. Szent István-Emlékkönyv II, 385.